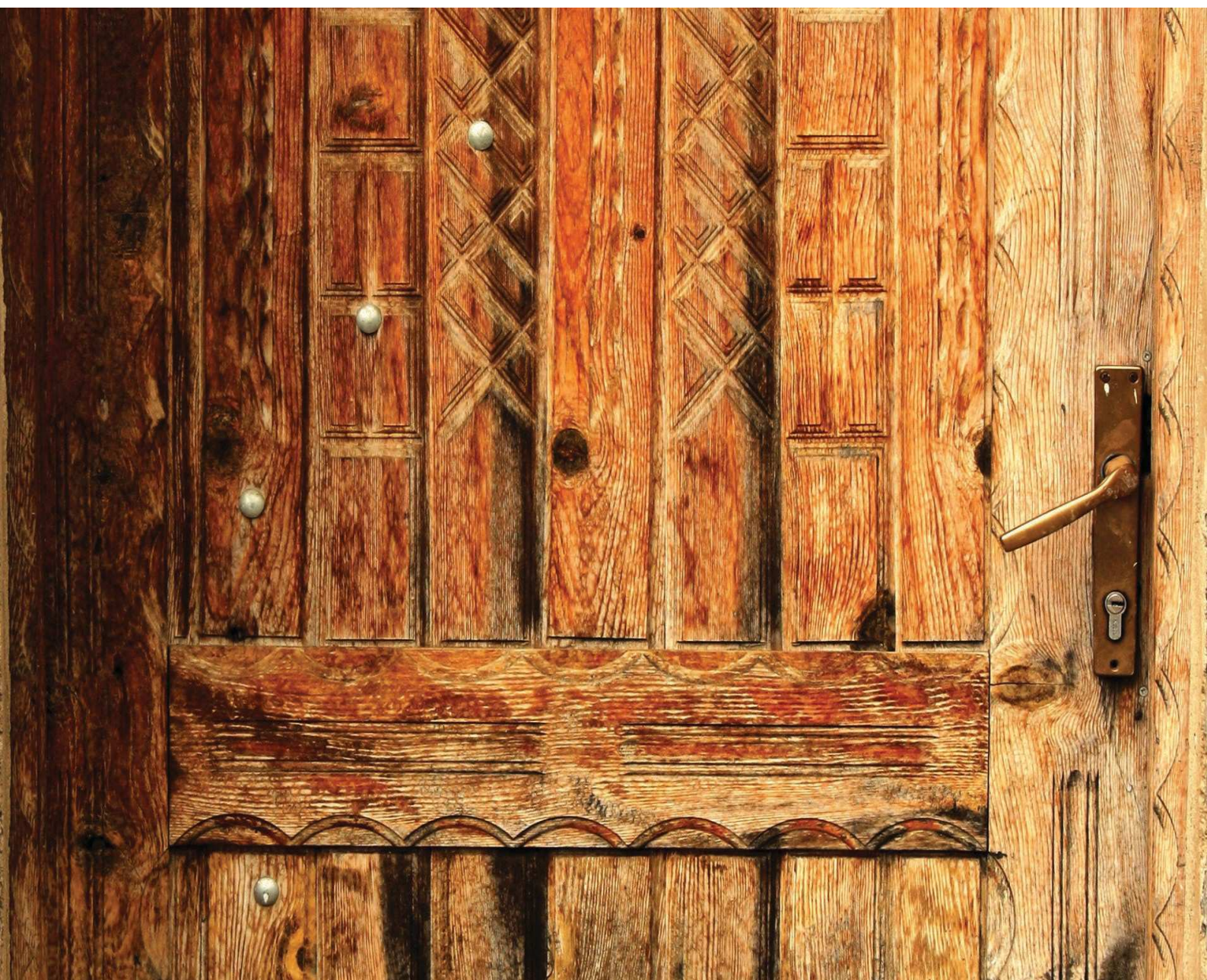

IZVEŠTAJ O PROCJENI PRAVA ZAJEDNICA

ČETVRTO IZDANJE

NOVEMBAR, 2015

Fotografija na naslovnoj strani: OSCE/Šehida Miftari, Mart 2015

Organizacija za Sigurnost i Saradnju u Evropi
MISIJA NA KOSOVU

Izvještaj o procjeni prava zajednica
Četvrto izdanje

Novembar, 2015

SADRŽAJ

KRATAK PREGLED.....	5
UVOD.....	6
1. DIJALOG MEĐU ZAJEDNICAMA.....	7
<i>Međuetnički dijalog i suočavanje sa prošlošću</i>	7
<i>Obrazovanje i dijalog</i>	8
2. BEZBJEDNOSNI I PRAVOSUDNI SISTEM.....	10
<i>Bezbjednosni trendovi i reagovanje</i>	10
<i>Vladavina Zakona</i>	12
<i>Imovinska prava i smanjivanje broja nerješениh predmeta</i>	14
<i>Pristup pravosuđu</i>	14
3. UPOTREBA JEZIKA	16
<i>Implementacija zakona o upotrebi jezika</i>	16
<i>Povjerenik za jezike i srodne strukture</i>	17
4. OBRAZOVANJE	18
5. SOCIJALNO EKONOMSKA PRAVA I UČEŠĆE.....	21
<i>Socijalno ekonomska prava i pristup uslugama</i>	24
<i>Zajednica kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana</i>	25
6. INSTITUCIJE ZA LJUDSKA PRAVA	27
7. POVRATAK I REINTEGRACIJA.....	30
8. KULTURA I MEDIJI	32
ZAKLJUČAK I PREPORUKE.....	35

SPISAK SKRAĆENICA I AKRONIMA

SK: Skupština Kosova

OZ: Odbor za zajednice

SVZ: Savjetodavno vijeće za zajednice

VE: Vijeće Evrope

ZPSOZ: Zamjenik predsjedavajućeg skupštine opštine za zajednice

ZGZ: Zamjenik gradonačelnika za zajednice

RL: Raseljeno lice

OKVEZNM: Okvirna konvencija vijeća Evrope za zaštitu nacionalnih manjina

VIN: Vijeće za implementaciju i nadzor

KAN: Kosovska agencija za nekretnine

PK: Policija Kosova

TVK: Tužilačko vijeće Kosova

SVK: Sudsko vijeće Kosova

MZP: Ministarstvo za zajednice i povratak

OVZ: Opštinsko vijeće za bezbjednost zajednica

MKSO: Ministarstvo za kulturu, sport i omladinu

MONT: Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije

MALU: Ministarstvo za administraciju lokalne uprave

OKZP: Opštinska kancelarija za zajednice i povratak

NVO: Nevladina organizacija

KPZ: Kancelarija za pitanja zajednica u uredu premijera

KDU: Kancelarija za dobro upravljanje u uredu premijera

IOK: Institucija ombudsmana na Kosovu

UPJ: Ured povjerenika za jezike

UP: Ured premijera

OSCE: Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi

TPRNN: Timovi za prevenciju i reagovanje na napuštanje i neupisivanje u obaveznom obrazovanju

RTK: Radio televizija Kosova

SPC: Srpska pravoslavna crkva

SZZ: Specijalna zaštitna zona

UNHCR: Visoki povjerenik UN za izbjeglice

UNMIK: Privremena uprava Ujedinjenih Nacija misija na Kosovu

KRATAK PREGLED

Četvrto izdanje izvještaja o procjeni prava zajednica, koju je pripremila Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi Misija na Kosovu (OSCE), kao i kod prethodnih izvještaja OSCE-a o procjeni prava zajednica, pruža procjenu napretka koju su postigle kosovske institucije u adresiranju preporuka Vijeća Evrope (VE) o implementiranju okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina (OKZNM).

Najnovije treće savjetodavno mišljenje savjeta Evrope, objavljeno 6 marta 2013 godine, naglašava potrebu kosovskih institucija da rješe pitanja u oblastima međuetničkog dijaloga, sigurnosti i pravosudnog sistema, jezika, obrazovanja, socijalno-ekonomskih prava i participacije, institucije ljudskih prava, povratka i reintegracije, kulture i medija. Savjetodavno mišljenje smatra da, dok su kosovske institucije pokazale napredak, nedostajalo je napora u centralnoj koordinaciji i vođenju i uglavnom su održavane preko međunarodne podrške. U izvještaju se također izražava zabrinutost zbog nedostatka interakcije i dijaloga među zajednicama, kao i ograničen izraz tolerancije u društvu imajući posebno negativan efekat na manje zajednice, povratnike i mlade.

Četvrto izdanje izvještaja OSCE-a o procjeni prava zajednica procjenjuje najznačajnija pitanja koja su naglašena u trećem savjetodavnom mišljenju vijeća Evrope i zaključuje da su, uprkos nekim pozitivnim trendovima, potrebni dodatni naponi za unapređenje prava zajednica. Ključne preporuke za kosovske institucije uključuju potrebu za daljnim pozitivnim koracima za promoviranje dijaloga i pomirenja i mjerama za rješavanje nejednakosti u pristupu pravosuđu između albanske i nealbanskih zajednica, i da se efikasnije rješe sigurnosni incidenti koji pogađaju zajednice, uključujući bolju komunikaciju i rad sa zajednicama. U izvještaju se ističe i potreba da se adresiraju praznine u poznavanju jezika kako bi se unaprijedila komunikacija među zajednicama, uključujući poboljšano višejezično medijsko emitovanje, i, najvažnije, kroz pružanje integriranog nastavnog plana i programa obrazovanja etničke i jezičke raznolikosti na Kosovu. Treba dati prioritet punom i konsultativnom razvoju i implementaciji zakonodavstva u zaštiti kulturne baštine svih zajednica. Kapaciteti i resursi Institucije ombudsmana na Kosovu takođe se trebaju povećati kako bi se osigurala efikasna implementacija odgovornosti za rješavanje diskriminacije. Osim toga, ključna preporuka odnosi se na potrebu da se efikasno integriraju kosovski Romi, Aškalije i Egipćani u društvenom, ekonomskom i političkom životu, i da se razviju i implementiraju povezane politike, kao i da se revidiraju i ojačaju srodni mehanizmi koordinacije. Preduzimanje mjera je i dalje potrebno kako bi se podržala trajna rješenja za konfliktom ugrožena raseljena lica (RL) sa Kosova, uključujući i rješavanje i sprovođenje njihovih imovinskih potraživanja.

UVOD

Okvirna konvencija vijeća evrope za zaštitu nacionalnih manjina (OKVEZN) predstavlja najvažniji međunarodni pravni instrument kojim se mjeri odgovornost kosovskih institucija na prava zajednica.¹ OKVEZN postavlja načela i ciljeve koje institucije trebaju poštivati i koje trebaju postići kako bi se potpuno zaštitila prava zajednica. Ima direktnu primjenljivost na Kosovo² i pruža zajednicama znatnu zaštitu promovirajući jednakost u svim sferama ekonomskog, socijalnog političkog i kulturnog života i stvarajući im uvjete da se izraze, sačuvaju i razviju svoju kulturu, vjeru, jezik i tradicije.

Zakonodavstvo na Kosovu takođe jamči prava zajednica preko *interalia* zakona o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika na Kosovu,³ zakona o upotrebi jezika⁴, zakona o obrazovanju⁵ i zakona o kulturnoj baštini.⁶ Kao dio svog mandata za promociju i zaštitu prava zajednica i izgradnju kapaciteta kosovskih institucija za ispunjavanje svojih obaveza, OSCE redovno prati i izvještava o koracima koje su kosovske institucije preduzele za unaprijeđivanje prava zajednica.

Ovo četvrto izdanje izvještaja o procjeni prava zajednica ocjenjuje napredak koji su kosovske institucije postigle u odnosu na preporuke iz posljednjeg niza preporuka Vijeća Evrope⁷, usvojenog 26. novembra 2014 godine, i obavještenja od strane savjetodavnog odbora trećeg mišljenja (VE treće mišljenje) o Kosovu⁸. Ovaj izvještaj slijedi ranije OSCE-ove izvještaje o procjeni prava zajednica, objavljene u decembru 2009 godine, decembru 2010. i julu 2012 godine, koji sumiraju napredak kosovskih institucija u odnosu na prethodne rezolucije usvojene od strane Vijeća Evrope.

Nalazi ovog izvještaja su osnovani na analizi kvalitativnih i kvantitativnih podataka prikupljenih od strane OSCE-a na lokalnom i centralnom nivou u izvještajnom razdoblju od 1 jula 2014 do 30 juna 2015. Osim toga, također je uključen i mali broj značajnih pomaka od posebnog značaja za treće mišljenje i od interesa za OSCE a koji su se dogodili prije jula 2014 godine ali od objavljivanja prošlog izvještaja o procjeni prava zajednica⁹ u julu 2012 godine. Prvi izvor informacija bila su OSCE-ova sredstva za praćenje koja su dizajnirana za prikupljanje podataka o konkretnim pitanjima koja su analizirana u ovom izvještaju, kao i podaci iz nedavno objavljenih izvještaja.¹⁰ Spolna dimenzija je uključena u analizu ondje gdje su takvi podaci bili dostupni.

Kao i kod prethodnih izvještaja o procjeni prava zajednica, ovaj izvještaj pruža ažuriranje o napretku na Kosovu u rješavanju svake od preporuka trećeg mišljenja VE-a u jednom od osam tematskih tema: dijalog među zajednicama, bezbjednost i pravda, upotreba jezika, obrazovanje, socijalno ekonomska prava i učešće, institucije za ljudska prava, povratak i reintegraciju, i, kulturu i medije. Za svaku analiziranu preporuku, izvještaj razmatra trenutnu situaciju i preostale izazove koje kosovske

¹ Za više informacija o OKVEZN, pogledajte: <http://www.coe.int/en/web/minorities/home> (pristupljeno 28 oktobra 2015).

² Prema članu 22 ustava, OKVEZN je direktno primjenjiva na Kosovu i ima prednost nad domaćim zakonskim odredbama.

³ Zakon Br.03/L-047 o zaštiti i promociji prava zajednica i njihovih članova na Kosovu, 13 mart 2008.

⁴ Zakon Br. 02/L-37 zakon o upotrebi jezika, 27 juli 2006.

⁵ Zakon Br. 04/L-032 o preduniverzitetskom obrazovanju, 31 avgust 2011; zakon Br. 03/L-068 o obrazovanju u opštinama na Kosovu, 15 juni 2008.

⁶ Zakon Br. 02/L-88 o kulturnom nasljeđu, 9 oktobar 2006.

⁷ Rezolucija CM/ResCMN(2014)13 o implementaciji okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina na Kosovu.

⁸ VE savjetodavno vijeće o okvirnoj konvenciji za nacionalne manjine, treće mišljenje o Kosovu ACFC/OP/III(2013)002, 6 mart, 2013: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_3rd_OP_Kosovo_en.pdf (pristupljeno 28 oktobra 2015).

⁹ Izvještaj OSCE-a *Izvještaj o procjeni prava zajednica, treće izdanje* (juli 2012) <http://www.osce.org/kosovo/92244?download=true> (pristupljeno 28 oktobra 2015).

¹⁰ Na primjer, Izvještaj OSCE-a, *specijalni prevoz za zajednice u obavijesti kosovske politike, 4 mart, 2015* <http://www.osce.org/kosovo/143476> (pristupljeno 28 oktobra 2015).

institucije trebaju rješavati. Izvještaj se zaključuje sa preporukama svim relevantnim institucijama na poboljšanje sprovedbe okvirne konvencije.

1. DIJALOG MEĐU ZAJEDNICAMA

Preporuka 1

Preduzeti efektivne mjere za promoviranje međuetničkog razumijevanja i poštivanja na svim nivoima, uključujući transparentnu kulturološku politiku zasnovanu na cijenjenju raznolikosti i uspostavljanju integrisanog i višejezičkog obrazovnog sistema. Stvoriti odgovarajuće platforme gdje se članovi različitih grupa, posebno mladi ljudi, mogu sastajati i međusobno djelovati.

Trenutna situacija

Međuetnički dijalog i suočavanje sa prošlošću

Nedavno objavljeni podaci istraživanja¹¹ pokazuju da podjele između zajednica, naročito između kosovskih Albanaca i kosovskih Srba, i dalje postoje. U posljednje dvije godine, značajne po napretku dijaloga koji je Europska unija organizovala između Beograda i Prištine (Briselski dijalog), je ipak viđeno više pozitivne klime za promociju tolerancije i različitosti među zajednicama, a između kosovskih Srba i kosovskih Albanaca. Integracija četiri opštine na severu Kosova sa većinskim srpskim stanovništvom u kosovskim institucionalnim strukturama, i pratećim povećanjem učešća kosovskih Srba u tim institucijama, važni su pokazatelji napretka u međuetničkim odnosima. Uprkos ovoj poboljšanoj klimi i pravnoj obavezi da "promovira duh mira, tolerancije, međukulturnog i međureligijskog dijaloga, i podržava pomirenje među zajednicama"¹², institucionalni naponi za promociju tolerancije i različitosti među različitim zajednicama na Kosovu i dalje se u velikoj mjeri podstiču od strane donatora.

Na centralnom nivou, glavno dostignuće do danas je osnivanje radne grupe za suočavanje s prošlošću i pomirenje, kojom je predsjedavao ured premijera i sa članstvom iz niza ministarstava i organizacija civilnog društva. Iako je formalno osnovana od strane vlade u junu 2012 godine, radna grupa se nije redovno sastajala i ostvarila je minimalan napredak u razvoju Strategije za tranzicionu pravdu,¹³ a imala je problem i sa vrlo ograničenom zastupljenošću zajednica (sudjelovanje kosovskih Srba je uglavnom bilo ograničeno na jednog učesnika). Od 30. juna 2015 godine, radna grupa se nije uspjela dogovoriti o vremenskom okviru koju bi strategija pokrivala, bez obzira na značajnu podršku i ohrabrenje koje je projekat programa Ujedinjenih Naroda za razvoj (UNDP) prilagodio za podršku radnoj grupi.¹⁴

Na opštinskom nivou, bilo je samo nekoliko sistematskih napora da se zajednice zbliže. Zvanično podržana interakcija izgleda da je ograničena na sudjelovanje predstavnika zajednice sa specifičnim funkcijama u opštinskim organima s mandatima od značaja za zaštitu zajednica na lokalnoj razini, kao što su odbori zajednica (OZ) koji rade u sklopu opštinskih skupština. U principu, i pored nekog napretka koji je zabilježen pod nadzorom OSCE-a na terenu, zamjenici gradonačelnika za zajednice

¹¹ 'Etnička udaljenost na Kosovu', objavljena u 'Perspektive multietničkog društva na Kosovu', str.261, Omladinska Inicijativa za Ljudska Prava, Kosovo, Maj 2015.

¹² Članak 3, fusnota 3.

¹³ Tokom izvještajnog razdoblja, Radna Grupa za Suočavanje sa Prošlošću i Pomirenje je bila osposobljena (Juna 2014) i oformila je četiri radne podgrupe za podršku nacrt strategije o: pravu na znanje; pravi o pravdi; pravu na obeštećenje; i, garancijama za neponavljivosti. Uprkos zalaganju na sastajanje jednom mjesečno, Radna Grupa se dva puta sastala u 2014 godini, i dva puta do kraja Juna 2015 godine, iako su se podgrupe redovnije sastajale.

¹⁴ Za više informacija, pogledati:

http://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/operations/projects/democratic_governance/support-to-transitional-justice-in-kosovo.html (pristupljeno 28 Oktobra 2015).

(ZGZ) i zamjenici predsjedavajućih opštinskih skupština za zajednice (ZPOSZ) ne odgovaraju u potpunosti svojoj ulozi i mandatu da promoviraju međuetnički dijalog kroz ograničeni angažman.¹⁵

Tenzije između zajednica oko povratka raseljenih lica (RL) ostaju problem koji se ponavlja. Prijemne zajednice na različitim lokacijama nastavljaju izražavati otpor prema povratku ili integraciji RL-a, kao i posjetama RL-a vjerskim svetišlima i grobljima u nekoliko opština.¹⁶ OSCE tokom praćenja identifikuje u većini slučajeva samo ograničene opštinske napore za rješavanje ovih tenzija i izgradnju samopouzdanja i povjerenja. Takvi napori su uključili političku suradnju između gradonačelnika Sjeverne Mitrovice i Južne Mitrovice s ciljem rješavanja napetosti u Brđanima, spornim i etnički mješovitim mjestom povratka koje se nalazi u opštinskoj graničnoj zoni ovih dviju opština. To je dovelo do uspostavljanja radne grupe u junu 2015 godine, jedne od tri osnovane grupe na Kosovu, uz podršku na centralnom nivou radi poboljšanja odnosa između zajednica u problematičnim lokacijama povratka.¹⁷

OSCE je kroz svoje praćenje zabilježio ipak mali broj nezavisnih inicijativa od strane gradonačelnika. U maju 2015 godine, uz podršku OSCE-a, gradonačelnici Štrpca, Uroševca i Klokota potpisali su zajedničku deklaraciju za promociju međuetničkog dijaloga i imenovali su dužnosnike da surađuju na sprovođenju aktivnosti u 2015. i 2016 godini sa opštinskim finansiranjem. Ova deklaracija o suradnji između ove tri opštine uslijedila je nakon prve inicijative, sporazuma i deklaracije u 2013 godini između opština Gnjilana, Kamenice, Novog Brda i Raniluga, koja je podržala niz manjih aktivnosti, kojima je uglavnom bila ciljano omladina. Još jedan pozitivan primjer, iako ponovo nakon međunarodne podrške, bio je memorandum o razumijevanju zaključen između opštine Suva Reka i međunarodne organizacije za migracije za realizaciju projekta povratka i aktivnosti vezanih za dijalog¹⁸ u selu Mušutištu.

Kosovski mediji su i dalje etnički polarizovani, uz često pristrasno i nepotpuno izvještavanje zasnovano na novinarskoj upotrebi izvora ograničenih u sopstvenoj zajednici. Takvi problemi su dopunjeni i jezičkim barijerama koje u značajnoj mjeri spriječavaju poboljšanje međuetničke percepcije i odnosa, a što je povezano sa činjenicom da mediji često ne zapošljavaju osoblje iz različitih zajednica.

Obrazovanje i dijalog

Nije postignut nikakav napredak u rješavanju problema postojanja dva odvojena obrazovna sistema koje neminovno održava podjele između zajednica. Uprkos preporuci "Nezavisne komisije za reviziju nastavnog materijala na srpskom jeziku" objavljenoj u 2010 godini, na temu važnosti jedinstvenog obrazovnog sistema za sve zajednice na Kosovu,¹⁹ nisu poduzeti ozbiljniji napori da se riješi pitanje odvojene nastave na srpskom jeziku, uglavnom zbog opštih političkih okolnosti. Iako kosovski strateški plan obrazovanja 2011-2016 predviđa izradu nastavnog plana i programa za obrazovanje na srpskom jeziku, zajedno sa nastavnim materijalima,²⁰ napredak po tom pitanju nije postignut. Učenici

¹⁵ Ove dvije pozicije su pod mandatom da savjetuju gradonačelnika i skupštinu opštine o pitanjima zajednica. Pored toga, imaju ulogu promoviranja međuetničkog dijaloga (kao prema članu 55.1, zakona br. 03/L-040 o lokalnoj samoupravi, 20 februara 2008, za ZGSOZ-a, i 'zamjenik gradonačelnika za zajednice – uslovi za referenciju', usvojeni od strane ministarstva za lokalnu upravu dana 21 novembra 2014.), iako OSCE-ovo praćenje bilježi relativno malo primjera takvih akcija.

¹⁶ Protivljenja povratku i hodočašću kosovskih Srba prijavljena su u: selu Mušutište (Suva Reka / opštine Reka), Koriškog (Prizren), i Štupelj (Klina), Gornje Nerodimlje (Uroševac), i Lipljan. Protivljenje povratku raseljenih lica kosovskih Roma, Aškalija ili Egipćana uočena je u naselju Ali Ibra (Đakovica / opština Đakovica), i njihova integracija u Leposaviću.

¹⁷ Međuministarska radna grupa za povratak se sastoji od predstavnika ministarstva za zajednice i povratak, ureda premijera, ministarstva unutarnjih poslova, ministarstva pravde, ministarstva finansija, ministarstva za ekonomski razvoj, ministarstva prostornog uređenja i ministarstva rada i socijalnog staranja. među-ministarska radna grupa donosiće odluke koje će sprovesti svi učesnici. Međuministarska radna grupa za povratak podržala je stvaranje radnih grupa u Brđanima, u selu Svinjare u Južnoj Mitrovici, i u Mušutištu u Suvoj Reci. (Za više informacija, pogledati preporuku 8 u tekstu ovog izvještaja).

¹⁸ Projekat je pokrenut u okviru faze IV VE Povratak i reintegracija na Kosovu, u partneritetu sa MZP.

¹⁹ Nezavisna komisija MONT-a za reviziju nastavnog materijala na srpskom jeziku, str. 15, dostupno na:

<http://www.erisee.org/sites/default/files/>

[20Comprehensive%20Report%20of%20Independent%20Commission%20for%20the%20review%20of%20Serbian%20language%20teaching%20materials.pdf](http://www.erisee.org/sites/default/files/20Comprehensive%20Report%20of%20Independent%20Commission%20for%20the%20review%20of%20Serbian%20language%20teaching%20materials.pdf) (pristupljeno 28 oktobra 2015).

²⁰ Strateški plan o obrazovanju na Kosovu 2011–2016, strana 76.

kosovski Srbi i dalje uče samo srpski jezik u školama koje rade po sistemu institucija iz Srbije a učenici kosovski Albanci uče samo albanski jezik u školama koje rade po sistemu Kosova, dodatno doprinoseći rastu jezičkih barijera. Osim toga, ne postoje nikakve mogućnosti ni za učenike kosovske Albance niti za učenike kosovske Srbe da uče jezik zajednica u brojčanoj manjini. Škole koje rade po sistemu Kosova sa turskom i bosanskom nastavom nude učenje albanskog jezika kao jednog od službenih jezika, ali samo kao izborni predmet ograničen na dva sata sedmično.

Općenito, tekuća reforma obrazovanja na Kosovu tek treba riješiti ove potrebe višejezičnog obrazovanja i integracije. Međutim, ministarstvo Kosova za obrazovanje, nauku i tehnologiju (MONT) obavezalo se da u 2016 godini integriše podatke o učenicima, nastavnicima i školama kosovskih Srba u informacijski sistem upravljanja školama.²¹ Uprkos tome, formalna saradnja između dva obrazovna sistema skoro da i ne postoji, sa izuzetkom od nekoliko slučajeva u kojima se iste školske prostorije ili kompleksi dijele i gdje su postignuti dogovori o održavanju i komunalijama.²² Međutim, učenici u takvim “zajedničkim” školama obično pohađaju nastavu u različitim smjenama ili odvojenim zgradama unutar školskog kompleksa, i nisu organizirane nikakve formalne aktivnosti kroz koje bi ovi učenici mogli da uspostave kontakte i komunikaciju.²³

Mogućnosti interakcije za učenike koji pohađaju dva odvojena obrazovna sistema su ograničene na razbacane i rijetke inicijative preduzete od strane međunarodnih organizacija i nevladinih organizacija (NVO). Interakcija među učenicima iz različitih zajednica čak i unutar istog obrazovnog sistema je također ograničena, i dok su opšti kulturni ili sportski događaji organizirani od škole do škole, aktivnosti s ciljem promocije međuetničkog dijaloga i kontakta su vodile samo NVO.²⁴

Dok stvaraoci praktičnih politika u oblastima obrazovanja tek trebaju sastaviti jasne odredbe za promociju međuetničkog dijaloga i kontakta među zajednicama, ono što je pozitivno je promocija kulturnih, etničkih i jezičkih raznolikosti u među-ministarskoj strategiji o lokalnoj samoupravi 2016-2026. Strategija predviđa opštinske akcione planove za promociju etničke i jezičke raznolikosti, uključujući i nastavu na lokalnom jeziku, nastavne aktivnosti o multikulturalizmu i ljudskim pravima, kao i zajedničke nastavne aktivnosti koje okupljaju učenike iz različitih zajednica.

Preostali izazovi

Promocija međuetničkih odnosa je u najboljem slučaju i dalje sporadična i institucije nisu uspjele riješiti ovaj problem ni na jedan sistematičan način. U principu, odnosi među zajednicama su često pogođeni lošom i pristrasnom medijskom pokrivenošću, i promocija tolerancije između potencijalnih povratnika i prijemnih zajednica je i dalje posebno problematična. Iako praktične politike obrazovanja pružaju važnu priliku za promociju međuetničke tolerancije i izgradnju odnosa, ovaj sektor je i dalje podijeljen i problematičan na Kosovu: buduće politike koje naglašavaju višejezičnost i redovan, pozitivan kontakt, kao i poštivanje ljudskih i prava zajednica, su od presudnog značaja.

---

²¹ MEST, Podsjetnik na zajedničku godišnju reviziju (ZGR) za 2014 godinu u obrazovnom sektoru (nema datuma), podijeljen sa OSCE-om u aprilu 2015 godine.

²² OSCE je tokom praćenja identifikovao 14 škola u 9 opština (Gnjilane, Novo Brdo, Klokot, Kamenica, Vitina, Kosovo Polje, Lipljan, Obilić, Dragaš).

²³ OSCE je tokom praćenja naznačio izvještaje da među učenicima postoji neformalna interakcija van nastave u tri od devet opština sa mješovitim školama, naime: Klokot, Lipljan i Dragaš.

²⁴ Kao na primjer, Balkanski suncokreti, Glas Roma, Aškalija i Egipćana, PLAY International.

2. BEZBJEDNOSNI I PRAVOSUDNI SISTEM

Preporuka 2

Osuditi nedvosmisleno, brzo i sistematski na centralnom i lokalnom nivou sve akte međuetničke netrpeljivosti. Osigurati da policijske istrage sigurnosnih incidenata koji pogađaju zajednice odmah i profesionalno prorate tužilaštva i pravosudni organi kako bi se podstaklo povjerenje u vladavinu prava, i preduzele odlučne mjere na svim nivoima kako bi se raseljena lica i povratnici uvjerali da je njihov povratak dobrodošao.

Trenutna situacija

Bezbjednosni trendovi i reagovanje

Tokom izvještajnog razdoblja, OSCE je zabilježio ukupno 479 incidenata na Kosovu, koji su imali potencijal da negativno utječu na bezbjednosnu percepciju zajednica u brojčanoj manjini na opštinskom nivou.²⁵ Ovi incidenti su varirali od krađe, verbalnog napada, i teškog oštećenja i bespravnog zauzimanja imovine (uključujući mjesta kulturne baštine i groblja) do incidenata izazivanja mržnje i agresivnog nacionalizma²⁶ i stvarnih fizičkih napada ili zastrašivanja (uključujući i zastrašivanja vjerskih hodočasnika). Više od polovine ovih zabilježenih incidenata (310) utjecalo je na srpsku zajednicu na Kosovu, uključujući povratnike (u 22 posto od 479 zabilježenih slučajeva) i na srpsku pravoslavnu crkvu. Iako je broj incidenata koji utječu na zajednice u izvještajnom razdoblju od 1 jula 2014 do 30 juna 2015 godine zabilježio blagi pad u odnosu na prethodnih 12 mjeseci,²⁷ trendovi su i dalje ostali proporcionalno slični, sa kosovskim Srbima koji čine većinu žalilaca i navodnih žrtava.²⁸ U izvještajnom periodu su bila uključena dva značajna statistička “vrha” u zabilježenim podacima: jedan u oktobru 2014 godine, kada je broj incidenata izazvan kvalifikacijama za evropski kup 2016 godine između Srbije i Albanije u Beogradu;²⁹ i drugi u maju i junu 2015 godine, kada je došlo do značajnog porasta incidenata koji su utjecali na povratnike u opštinama Klina i Peć, uključujući krađe i kamenovanje imovine.

U principu, tenzije između prijemnih zajednica i povratnika i dalje su postojale i nakon posljednjeg izvještaja o procjeni prava zajednica u nekoliko problematičnih povratnih lokaliteta, gdje su prijemne zajednice izrazile snažno protivljenje povratku raseljenih lica na nekoliko lokacija.³⁰ To je uključivalo protivljenje posjetama “idi-i-vidi” ili “idi-i-obavijesti”,³¹ i aktivno zagovaranje protiv povratka i sličnih bezbjednosnih problema u šest opština.³² U većini problematičnih lokacija za povratak, opštine nisu poduzele nikakve mjere posredovanja sa prijemnim zajednicama u znak podrške procesu povratka.

²⁵ Incidenti su bili procijenjeni na više faktora, uključujući kontekst, i u većini slučajeva navodni počinitelj i žrtva/žalilac su bili različitih nacionalnosti.

²⁶ Incidenti uključujući grafite i sa nacionalističkim i porukama mržnje, verbalni napadi, ili spaljivanje srpskih zastava na javnim mjestima zabilježeni su od strane OSCE-a.

²⁷ 556 incidenata je zabilježeno u prijašnjem razdoblju od 1 jula 2013 do 30 juna 2014.

²⁸ U godini prije izvještajnog perioda, 297 od ukupno 556 incidenata, zabilježenih od strane OSCE-a, dogodili su zajednice kosovskih Srba.

²⁹ Meč je prekinut nakon što je dron koji je nosio zastavu "velike Albanije" i slike dviju albanskih historijskih figura sletio na teren, izazivajući sukobe među igračima obje ekipe, šireći se na publiku: određeni broj 'prelivenih' incidenata zabilježen je na Kosovu u narednom periodu.

³⁰ Pogledaj OSCE-ov Izvještaj *procjena dobrovoljnog procesa povratka* (oktobar 2014), koji identifikuje broj teških lokacija za povratak i napominje protivljenje povratku, str. 18–19: <http://www.osce.org/kosovo/129321> (pristupljeno 28 oktobra 2015).

³¹ Posjete tipa idi-vidi i idi-i-obavijesti su organizovane posjete raseljenim osobama na njihovim potencijalnim mjestima povratka ili prvobitnom domu kako bi se pomoglo u njihovom donošenju odluka o opcijama za trajna rješenja. Takve posjete su obično organizovane preko UNHCR-a, IOM-a ili drugih takvih agencija, a u koordinaciji sa nadležnim organima. U izvještajnom razdoblju OSCE-a zabilježeno je protivljenje takvim posjetama u: selu Mušutište (Suva Reka / opština Reka), Gornje Nerodimlje (Uroševac / opština Uroševac), i Brđani (Mitrovica/opština Sjever).

³² U izvještajnom razdoblju OSCE je zabilježio peticije u Istoku gradu, opštinama Istok (Muževine), Đakovica, Peć, Obilić (Plementina), i Klina (Dresnik).

U pogledu sigurnosti drugih zajednica u brojčanoj manjini na opštinskom nivou, viđen je napredak kod albanskih zajednica u udaljenim područjima³³ u četiri opštine na sjeveru i njihova povećana lakoća putovanja u južni dio. Barikade koje su bile smještene na sjeveru tokom 2012 godine su uklonjene, sa izuzetkom³⁴ glavnog mosta između Južne i Sjeverne Mitrovice, gdje improvizirane barijere od betonskih cvijetnih leja (tzv. “park mira”) na sjevernoj strani mosta i dalje ograničavaju pristup vozilom. Naime, na ceremoniji ponovne sahrane historijske ličnosti kosovskih Albanaca, Isa Boljetinija, u opštini Zvečan, događaj koji je ranije odgođen zbog sigurnosnih razloga, održan je u Junu 2015 bez ikakvih sigurnosnih problema. Ključni faktor koji je omogućio da se ponovno sahranjivanje održi bio je odvajanje masivne komemoracije kosovskih Albanaca, koja je održana u južnoj Mitrovici, od mnogo manje ceremonije ponovne sahrane u selu Boljetin u Zvečanu. Odvajanjem ova dva događaja izbjegnuta je mogućnost međuetničkih incidenata koji su se mogli desiti usred velikog prisustva kosovskih Albanaca u opštini sa inače većinskim srpskim stanovništvom.

Generalno, reagovanje lokalnih institucija na bezbjednost je poboljšano tokom izvještajnog razdoblja, a nekoliko opština je javno osudilo relevantne incidente koji utiču na percepciju bezbjednosti zajednica,³⁵ uglavnom od strane gradonačelnika. U pogledu funkcioniranja mehanizama na lokalnom nivou čija je dužnost promoviranje bezbjednosti, do kraja izvještajnog perioda opštinska vijeća za bezbjednost zajednice (OVBZ)³⁶ su osnovana u 34 od 38 opština na Kosovu.³⁷ Kroz svoja praćenja, OSCE je utvrdio poboljšanja u funkcioniranju i učinku OVBZ-a u odnosu na 2012-2013 godinu, uključujući češće susrete i povećan fokus na bezbjednosna pitanja zajednica u brojčanoj manjini na opštinskom nivou, uključujući i povratnike.³⁸ Trećina OVBZ (11)³⁹ nije uključila predstavnike zajednica kojih u znatnoj mjeri ima u opštini, a pet OVBZ⁴⁰ nisu uključili relevantne vjerske predstavnike do kraja juna 2015. Praćenje OSCE-a također bilježi da se kosovski Romi, Aškalijski i Egipćani često tretiraju kao jedna “RAE” zajednica sa samo jednim zastupnikom za sve tri zajednice imenovanim kao član OVBZ. Sedamnaest OVBZ⁴¹ nije platilo naknadu članovima zajednice, što je rezultiralo njihovim obeshrabrenjem da prisustvuju i neadekvatnim angažmanom o bezbjednosnim problemima koji utiču na njihove zajednice. Lokalni odbori javne bezbjednosti (LOJB)⁴² predstavljaju dopunski mehanizam koji zajednice mogu koristiti, i odbori često adresiraju svoje probleme OVBZ-u. OVBZ u Gnjilanu, Partešu, i Klini uspostavili su pozitivnu praksu sazivanja vanrednih sastanaka i osuđivanja kao vid reagovanja na konkretne incidente, koji se pokazao djelotvornim u smanjenju napetosti i skretanju pažnje gradonačelniku na takve incidente.

U pogledu reagovanja centralnih institucija na incidente, ministarstvo za zajednice i povratak (MZP) izdalo je preko 30 osuda tokom izvještavajućeg razdoblja, i posjetilo je pogođene zone u više navrata. Takođe su i druge centralne institucije izdale osude, najviše u vezi sa relativno ozbiljnijim

³³ Ovo se uglavnom ticalo zajednice kosovskih Albanaca u Zvečanu i Leposaviću koji putuju na jug.

³⁴ Istočni ulaz u Sjevernu Mitrovicu je također djelomično blokiran od strane stare barijere, koju vozila obično zaobilaze na pločniku.

³⁵ Uglavnom, Klina, Peć, Mitrovica Jug, Đakovica, i Orahovac. Gradonačelnici drugih opština sa srpskom većinom kao što su Gračanica, Ranilug, Mitrovica Sjever, Novo Brdo, i Parteš također su javno osudili incidente koji utječu na kosovske Srbe kao navodne žrtve.

³⁶ Kao što je zahtijevano administrativnim uputstvom br. 27/2012 MIA – 03/2012 MLGA za opštinsko vijeće za sigurnost zajednica, 22. avgusta 2012.

³⁷ Od 30 juna 2015 godine OVSZ i dalje nisu bili formirani u četiri opštine na sjeveru Kosova (Mitrovica Sjever, Zvečan, Leposavić i Zubin Potok), pošto su ove opštine i dalje u procesu tranzicije u kosovske administrativne strukture, po napretku iz dijaloga Beograd-Priština.

³⁸ Tokom 2014 godine, a do kraja juna 2015 godine, 15 OVSZ su razgovarali o temama bitnim za zajednice u brojčanoj manjini u njihovoj opštini, a tri je izdalo osude relevantnih incidenata.

³⁹ Ozbiljne nedosljednosti sa usklađenošću članstva su primijećene u Đakovici i Uroševcu, gdje nema kosovskih Roma, Aškalijski i Egipćana. Nadalje, potrebno je imenovati članove kosovskih Aškalijski u Istoku, Peći, Obiliću i Prizrenu. Također, predstavnik kosovskih Roma nedostaje u Orahovcu, kao i predstavnici kosovskih Egipćana i kosovskih Srba nedostaju u Prizrenu. Kosovski Turci moraju biti nominirani u Kosovu Polju i Dragašu. Bošnjaci Kosova i kosovski Goranci potrebno je da postanu članovi OVSZ-a u Prištini i Gnjilanu.

⁴⁰ Protestantska zajednica još uvijek nije uključena u Uroševcu, Gnjilanu, Vučitrnu i Prištini. U OVSZ u Mališevu treba uključiti i predstavnika katoličke zajednice.

⁴¹ Klokoč, Novo Brdo, Kačanik, Đakovica, Lipljan, Prizren, Južna Mitrovica, Klina, Priština, Uroševac, Parteš, Ranilug, Srbica, Vučitrn, Dečani, Istok i Gračanica.

⁴² Lokalni odbori za javnu sigurnost osnovani su 2006 godine sa ciljem da policiju približe različitim zajednicama na Kosovu i učine je da budu većeg odziva za njihove potrebe, povećaju povjerenje i na kraju pruže povećanu sigurnost ovih zajednica. Postoje forumi za zajednice i PK koji identifikuju i adresiraju pitanjima sigurnosti i bezbjednosti zajednica u njihovim sredinama i daju zajednicama glas u lokalnoj policiji. Vidi *Standardni operativni postupak o lokalnim odborima za javnu bezbjednost*, policija UNMIK-a 2006 godine.

incidentima. Reagovanje policije Kosova (PK) na pitanja bezbjednosti zajednica uključivalo je nadzor, održavanje veze sa zajednicom i zapošljavanje za rad policije u zajednici. Što se tiče praćenja incidenata na centralnom nivou, PK je razvila centraliziranu elektronsku bazu podataka za evidentiranje krivičnih dijela, uključujući međuetničke incidente. Iako su u ovoj bazi podataka žrtve razvrstane prema zajednicama kojima za sve vrste krivičnih dijela, tu i dalje nedostaje opcija za registraciju slučaja kao slučaja motivisanog predrasudama, i, u samo nekim slučajevima, PK kreira i koristi pisanu evidenciju za održavanje datoteka sa podacima o motivu kako bi dopunila zapise iz elektronske baze podataka. Kao takva, policija nije u mogućnosti sistematski proizvoditi statistike o zločinima sa potencijalno motiviranim predrasudama ("zločini iz mržnje"), uključujući i etnički motivisane incidente.⁴³ Bez jasno razvrstanih podataka o incidentima na nacionalnoj osnovi sposobnost Kosova da se uspostavi politika za spriječavanje takvih incidenata će ostati ograničena. Iako baza podataka ne može podržati potpuno evidentiranje i analizu, u evidenciji PK u 2014 godini zabilježeno je 19 "etnički motiviranih" incidenata, u odnosu na 20 takvih slučajeva u 2013 godini.

Od posljednjeg IPPZ-a, PK je razvila svoju prvu strategiju i akcioni plan za rad policije u zajednicama (2012-2016) čiji je cilj poboljšanje saradnje između PK i zajednica. PK koristi oficire za vezu sa zajednicom kako bi održavala redovne kontakte sa zajednicama, i nastavlja da i dalje redovno patrolira i koristi opremu za nadzor u posebno problematičnim lokacijama. Primjećen je povećan broj policijskih patrola u područjima u kojima je prijavljeno više sigurnosnih incidenata protiv nealbanskih zajednica, a nadzorne kamere su postavljene u područjima koja su česta meta napada u opštinama Klina, Peć i Gračanica.

Što se tiče zastupljenosti nealbanskih zajednica u PK, koja je, kao što je navedeno u Savjetodavnom mišljenju, važna za porast povjerenja žrtava u istragu, i od koje se očekuje da poveća prijavljivanje incidenata od strane zajednica, podaci KP-a bilježe da od ukupno 7.635 policijskih službenika, 16 posto su bili nealbanski oficiri: 967 kosovskih Srba, 65 kosovskih Turaka, 181 kosovskih Bošnjaka, 13 kosovskih Roma, 17 kosovskih Aškaliya, 37 kosovskih Goranaca i 9 kosovskih Egipćana.⁴⁴ Ove statistike uključuju promjene nakon Briselskog dijaloga⁴⁵ za prispajanje 338 bivših srpskih policajaca u kosovske strukture, što je dovelo do prelaska 284 novih članova osoblja u regionalnu direkciju PK-a u Sjevernoj Mitrovici.

Vladavina Zakona

U OSCE-ovom ispitivanju javnog mnjenja iz 2014 godine⁴⁶ zabilježeno je 67 posto nealbanskih ispitanika koji navode da je nedostatak povjerenja u pravosudne institucije na Kosovu bila ozbiljna prepreka u ostvarivanju njihovih prava. Od anketiranih nealbanskih ispitanika koji su imali pravni problem u posljednje dvije godine, 42 posto (15 od 35 takvih ispitanika) nije poduzelo ništa po pitanju njihovih slučajeva, u odnosu na 19 posto (37 od 193) ispitanika kosovskih Albanaca. Čini se da, barem dijelomično, pristup pravosudnim izazovima i problemi sa izvršenjem slučajeva od strane vlasti, vode ovom nedostatku povjerenja. 68 posto nealbanskih ispitanika navelo je kao ozbiljnu prepreku nedostatak jednakosti u pravosudnom sistemu kada slučajevi stignu do sudnice, a praćenjem OSCE-a uočene su značajne razlike u pristupu pravosuđu između zajednica kosovskih Albanaca i nealbana. Kao primjer, u 42 posto (37 od ukupno 87) slučajeva koje je OSCE nadgledao u 2014 godini uključujući samo nealbanske stranke, nijedna stranka nije imala advokata, u odnosu na 32 posto (218 od 676 slučajeva) u predmetima koji se odnose samo na kosovske Albance.⁴⁷ Nedovoljan broj nealbanskih advokata bi mogao biti jedan od faktora: samo 5 posto registrovanih advokata u

⁴³ Pristrana motivacija za zločin može uključivati: religiju, rasu, etničku pripadnost, seksualnu orijentaciju, jezik, itd.

⁴⁴ Informacije iz KP direktora uprave, dijeli s OSCE-om u junu 2015.

⁴⁵ Uz olakšavanje europske unije i kao što je predviđeno u Rezoluciji generalne skupštine Ujedinjenih Naroda 64/298 2010 godine, proces dijaloga između Beograda i Prištine u Briselu traje kroz periodične tehničke i sastanke visokog nivoa od 2011 godine. Sveobuhvatni cilj je normalizacija odnosa, pri čemu je orijentir prvog sporazuma o principima normalizacije odnosa parafiran u aprilu 2013 godine. Ostale teme su se odnosile na civilni registar, katastar, trgovinu, slobodu kretanja, energetiku, telekomunikaciju, i još mnogo toga.

⁴⁶ Istraživanje je sprovedeno u novembru 2014 godine od strane istraživačke kompanije Regionalna agencija Enterprise (Priština REA) i Centra za pravnu pomoć i regionalni razvoj (CPPRR), uz podršku Misije OSCE-a na Kosovu. Istraživanjem je obuhvaćeno ukupno 1.300 ispitanika, od kojih su 184 bili nealbanci.

⁴⁷ Vidi OSCE *Justice Monitor: Pristup pravdi* dostupan na: <http://www.osce.org/kosovo/125242> (pristupljeno 28. oktobra 2015.)

Advokatskoj komori Kosova pripadaju nealbanskim zajednicama.⁴⁸ Slično tome, nedostatak usluga prevođenja također može biti prepreka, pošto je u 61 posto slučajeva koje je OSCE pratio i koji uključuju nealbance, gdje je bilo potrebno prevođenje, prijevod nije bio omogućen ili je bio lošeg kvaliteta.⁴⁹ Osim toga, dok je srpski jezik službeni jezik na Kosovu, on se rijetko koristi kao jezik u postupku. U 105 krivičnih predmeta koje je OSCE pratio u 2014. godini a koji uključuju samo kosovske Srbe kao tuženu stranu, niti jedan predmet se nije vodio na srpskom jeziku. Konačno, zajednice na sjeveru Kosova, prije svega kosovski Srbi, su potpuno odsječeni od pravosudnih institucija pošto pravosudni sistem Kosova (sa izuzetkom onog kojim rukovodi Misija evropske unije za vladavinu prava na Kosovu) tek treba da efikasno obavlja pravnu nadležnost u ovim prostorima.⁵⁰

Nemarnost i kašnjenje u rješavanju slučajeva od strane relevantnih institucija pravde smatrani su kao glavna prepreka u ostvarivanju prava od strane velike većine nealbanskih i albanskih ispitanika u OSCE-ovoj anketi (87 od 184 ispitanika ne-albanaca i 843 od 1116 ispitanika albanaca).⁵¹ Praćenje od strane OSCE-a izgleda da ukazuje na to da se u određenim slučajevima od posebnog značaja za pripadnike nealbanskih zajednica nije postupalo uz maksimalnu učinkovitost i efikasnost. Kao primjer, u januaru 2015 godine, OSCE je objavio izvještaj o ilegalnim slučajevima ponovnog zauzimanja imovine na Kosovu⁵² koji je naglasio da se takvi slučajevi nisu rješavali na odgovarajući način od strane sudstva i / ili od strane tužilaštva. Ovi slučajevi nisu istraženi brzo, nisu procesuirani na odgovarajući način, ili se sudovi nisu njima blagovremeno bavili a sankcije koje su izrečene nisu bile dovoljne da pruže adekvatan pravni lijek ili da se takvo postupanje spriječi.⁵³ Slično tome, praćenje od strane OSCE-a ukazuje na značajne nedostatke u procesuiranju potencijalnih zločina iz mržnje. Takvi slučajevi rijetko stignu do sudova i često se nađu zaglavljani negdje između policije i tužilaštva - označeni kao slučajevi sa "nepoznatim počiniocima" - bez adekvatno sprovedene istrage bilo od strane policije ili tužilaca kako bi se utvrdili počinitelji.⁵⁴ Kao primjer, u 2014 godini OSCE je pratio 27 slučajeva sa čvrstom osnovom da je počinjen zločin iz mržnje. Ni jedan od ovih slučajeva nije završio na sudu do 30. juna 2015 godine, a potencijalni počinitelji su identificirani u samo tri slučaja, a drugih 24 su se samo prebacivali naprijed i nazad između PK i tužilaca, svaki od njih tražeći više informacija od onih drugih kako bi mogli nastaviti naprijed sa radom.

Preostali izazovi

Sigurnosni incidenti koji utiču na povjerenje i odnose između zajednica, uključujući povratnike i prijemne zajednice, i dalje su stalan i značajan izazov. Kosovske institucije tek trebaju razviti i sprovesti dosljedne prakse za osudu međuetničkih sigurnosnih incidenata, i kako bi se osiguralo da javne osude stignu do većinskog stanovništva i pogođenih zajednica. Na lokalnom nivou, OVBZ još uvijek ne funkcioniše dosljedno i učinkovito kako bi se pružila pomoć zajednicama u rješavanju njihovih bezbjednosnih pitanja, i kako bi se osigurala odgovarajuća zastupljenost svih zajednica i religija. Četiri opštine na sjeveru tek trebaju uspostaviti OVBZ, i moraće osigurati aktivno sudjelovanje svih zajednica koje žive na njihovom području. Izdržljivo, prihvatljivo rješenje kojim bi

⁴⁸ 28 od 570 advokata registriranih u Advokatskoj komori Kosova pripadaju nealbanskim zajednicama. Prosječna starost ovih advokata je 63 godine. Dakle, problem će se vjerovatno pogoršati u narednim godinama kad ti advokati odu u penziju, ukoliko se ne poduzmu koraci da se poveća broj advokata iz nealbanskih zajednica. Navodni koraci unutar vlade kako bi se donelo administrativno uputstvo kojim se omogućava diplomcima sa Univerziteta u Sjevernoj Mitrovici da polažu pravosudni ispit bio bi veliki korak u tom pravcu ukoliko bi se uspješno uputili nadalje.

⁴⁹ Fusnota 46.

⁵⁰ Nedavni razvoj događaja u tom smislu u okviru sporazuma postignutih kroz dijalog u Briselu ukazuje na to da će pravosudni sistem uskoro biti ponovo uspostavljen na sjeveru Kosova.

⁵¹ Fusnota 46.

⁵² Vidi OSCE-ov izvještaj *Revizija slučajeva ilegalnih zauzimanja na Kosovu* (januar 2015.), <http://www.osce.org/kosovo/141131> (pristupljeno 28. oktobra 2015.). Slučajevi koje je OSCE ispitao kao dio ovog izvještaja ticao se svih onih kojima upravlja Kosovska agencija za imovinu, koja se bavila nekretninama samo južno od reke Ibar. Kao takvi, slučajevi su uključivali kosovske Srba kao žrtve i kosovske Albance kao okupatore.

⁵³ Vidi, na primjer, grafikon 6 status predmeta sa osnovnim sudovima, grafikon 7 mjeseci uzeti za odlaganje predmeta od osnovnih sudova i neriješenih predmeta po sudiji u svakom osnovnom sudu, ili grafikon 8 kazne izrečene nakon osuđujuće presude, kao što je prikazano u osce-ovom izvještaju iz 2015 godine o pregledu slučajeva ilegalnih zauzimanja na Kosovu, bilješka 52.

⁵⁴ Promjene u Kodnom broju 04 / L-12 o krivičnom postupku, 1. januara 2013 godine, davanje PK više ovlasti da istražuje bez intervencije tužioca čini se da jedan od uzroka tih problema, sa upornom pometnjom o tome čija je odgovornost da istražuje u nekim slučajevima.

se osigurala sloboda kretanja preko glavnog mosta na Ibru trebalo bi biti adresirano institucijama sa obje strane rijeke, a sve prepreke slobodi kretanja biti uklonjene. Detaljna analiza i praćenje zločina koji su motivirani mržnjom ili pristrasnošću nije moguće sa sadašnjim sistemom baze podataka PK-a, i napredak na zapošljavanju policijskih službenika iz nealbanskih zajednica još uvijek nije doveo do proporcionalne zastupljenosti manjih nealbanskih zajednica.

Preporuka 9

Preduzeti aktivne mjere za smanjivanje broja neriješenih predmeta, uključujući one koji se odnose na imovinu i poboljšati pristup pravosuđu za manjinske zajednice kroz kontinuiranu obuku sudija i ciljna zapošljavanja stručnih pravnika iz manjinskih zajednica, i pružiti svu potrebnu podršku nacionalnom koordinatoru za imovinska prava .

Trenutna situacija

Imovinska prava i smanjivanje broja neriješenih predmeta

Nakon usvajanja kosovske strategije za smanjivanje broja neriješenih predmeta u avgustu 2013 godine, došlo je do blagog smanjenja broja neriješenih predmeta u osnovnim sudova, prvog od 1999 godine, od 224.586 predmeta u januaru 2014 godine na 213.237 u januaru 2015.⁵⁵ Međutim, nikakav napredak nije postignut u smanjenju ovog broja zaostalih predmeta u vrhovnom sudu ili u apelacionom sudu. Koordinator za imovinska prava imenovan u 2011 godini za rješavanje velikog broja neriješenih imovinskih predmeta bio je neuspješan, a radno mjesto ostaje upražnjeno od januara 2015 godine. Od 2. juna 2015 godine, Kosovska agencije za imovinu (KAI) je donijela presude u gotovo svim preostalim sukobima o imovinskim zahtjevima, odnosno 42.749 predmeta. Međutim, za oko 540 slučajeva i dalje treba biti odlučeno u žalbenom postupku pred apelacionom vijeću KAI pri vrhovnom sudu Kosova.⁵⁶ Ipak, mali napredak je viđen u mogućnosti KAI, PK i sudstva u sprovođenju ovih odluka i mnoge imovine su brzo nezakonito ponovo zauzete. Posebno su pogođena RL sa ograničenim fizičkim pristupom svojim imovinama, a još uvijek su dužna platiti akumulirani porez na imovinu⁵⁷ koja je bespravno zauzeta i nije u njihovom posjedu.

Postignuti sporazumi u okviru briselskog dijaloga doveli su do određenih pomaka tokom izvještajnog razdoblja, uključujući i razmjenu katastarskih bilježaka, od kojih se očekivalo da će doprinijeti zaštiti imovinskih prava za sve zajednice. Nacrt zakona o osnivanju Kosovske agencije za poređenje i verifikaciju imovine, čiji je glavni zadatak zamišljen da upoređuje katastarske podatke sa bilješkama u Prištini i u Beogradu, dostavljen je skupštini Kosova (SK) u februaru 2015 godine.⁵⁸

Pristup pravosuđu

Kao što je navedeno u preporuci 2 u ovom tekstu, povjerenje u sektor pravosuđa među nealbanskim zajednicama ostalo je slabo tokom izvještajnog perioda. Zatvaranje kancelarije za pravnu pomoć koju je UNDP finansirao u Severnoj Mitrovici i Gračanici u maju 2014 godine, izazvalo je značajnu zabrinutost u pogledu dostupnosti pravosuđa za nealbanske zajednice na ovim prostorima, čije su opcije za pravnu pomoć, posebno na srpskom jeziku, znatno smanjene.⁵⁹ Zabilježen je određeni napredak po pitanju fizičkog pristupa pravosuđu za nealbanske zajednice sa otvaranjem novog suda u opštini Štrpce u septembru 2014 godine, i imenovanje novog sudije kosovskog Srbina u maju 2015

⁵⁵ Za više informacija pogledati: Sudsko Vijeće Kosova *Godišnji izvještaj za 2014. godinu*, str. 25 na <http://kgjk-ks.org/?cid=1,1> (pristupljeno 28. oktobra 2015).

⁵⁶ OSCE-ov Intervju sa v.d. Direktora Kosovske Agencije za Nekretnine, 2 Jun 2015 godine.

⁵⁷ Član 1.11, Zakona br.03 / L -204 o Porezu na Nepokretnu Imovinu, 7. oktobra 2010 godine predviđa da je vlasnik ili korisnik imovine obveznik poreza na nepokretnosti.

⁵⁸ Nacrt Zakona je odobren od strane Kosovskih Institucija 5 Februara 2015, i predat je Sk 25 Februara 2015.

⁵⁹ Ove dvije kancelarije, i kancelarije u šest drugih opština (Klokot, Uroševac, Srbica, Klina, Đakovica i Dragaš), ponovno su otvorene preko Projekta Norvežanske Ambasade u Januaru 2015. Međutim, ovaj projekat trajao je svega šest mjeseci i ove kancelarije su ponovo zatvorene krajem juna 2015 godine.

godine u ogranku suda u Gračanici (uglavnom bez sudija više od 9 mjeseci⁶⁰) i raspisivanjem konkursa za još dva radna mjesta za sudije.⁶¹ U opštini Novo Brdo, dom značajnom broju kosovskih srba, u ogranku suda radi samo jedan sudija kosovski Albanac i on je i dalje smješten u privatnom stambenom objektu u selu Labjane, selu sa većinskim albanskim stanovništvom, bez odgovarajućih usluga javnog prijevoza.⁶² Prema podacima sudskog savjeta Kosova (SSK), postoji pet nealbanskih⁶³ tužilaca na Kosovu, nijedan nije od kosovskih Goranaca, kosovskih Roma, kosovskih Egipćana, kosovskih Aškalija, kosovskih Crnogoraca, ili iz zajednice kosovskih Hrvata.⁶⁴ SSK i tužilačko vijeće Kosova (TVK) pokrenuli su akciju čiji je cilj rješavanje ovog pitanja u martu 2015 godine, najavljujući slobodna radna mjesta za popunjavanje 48 radnih mjesta za sudije i 15 radnih mjesta za tužioce iz nealbanskih zajednica.⁶⁵

U maju 2015 godine, skupština Kosova usvojila je izmjene i dopune: zakona o sudovima,⁶⁶ zakona o sudskom savjetu Kosova,⁶⁷ zakona o tužilačkom vijeću Kosova⁶⁸ i zakona o državnom tužilaštvu⁶⁹. Ove izmjene i dopune se odnose i naglašavaju zahtjeve za obuku, procedure za imenovanje sudija i tužilaca, i odgovornosti, kako sudskog tako i tužilačkog vijeća. Iako je članom 5 zakona o sudovima propisano da sastav sudstva odražava etnički sastav na Kosovu, kao i etničkog sastava teritorijalne nadležnosti svakog suda,⁷⁰ ovi zakoni se posebno ne osvrću na sudije i tužioce, ili kandidate za sudije i tužioce, iz nealbanskih zajednica.

Na nivou politike, Strateški plan 2014-2019 SSK-a napominje da će sudstvo podsticati nealbanske zajednice da budu dio pravosudnog sistema, navodeći povećane aktivnosti na terenu, i korake kako bi se osiguralo da su adekvatno obučeni tumači i prevoditelji dostupni.⁷¹ Godišnji plan TVK-a za 2015 godinu⁷² također navodi etnički sastav tužilaštva kao pitanje kojim se treba pozabaviti i koje se treba redovno razmatrati. Tokom izvještajnog perioda, broj nealbanskih advokata bio je 23⁷³ samo pet posto od ukupnog broja članova Advokatske komore Kosova: komora je uspostavila stalni *odbor za ne-većinske zajednice* s ključnim ciljem da se poveća broj nealbanskih advokata. Nijedna od ove tri institucije nije prijavila nikakve konkretne akcije za rješavanje tih nedostataka u njihovim godišnjim izvještajima za 2014 godinu, ukazujući na to da je akcija i dalje slaba. Specijalizirani programi obuke kosovskog instituta za pravosuđe fokusom na zaštitu prava nealbanskih zajednica nisu bili uključeni u radni plan za 2014 i 2015 godinu i nema dostupnih informacija o broju nealbanskih polaznika koji su pohađali ove obuke tokom 2014 i 2015 godine (broj onih koji su pohađali u 2013 godini bio je izuzetno nizak, samo 0,7 posto).⁷⁴

Preostali izazovi

Preostaju izazovi u smanjivanju broja nerješениh predmeta, naročito predmeta vrhovnog suda. Do kraja juna 2015 godine, nije postignut nikakav napredak na imenovanju i obezbjeđivanju

⁶⁰ Sudija je privremeno imenovan u ogranku suda u Gračanici između avgusta 2014 i kraja januara 2015, ali se bavio samo civilnim predmetima. Od januara pa nadalje, nije više bilo sudija do imenovanja u maju 2015.

⁶¹ Oglas sudskog vijeća Kosova (SVK) o upražnjenom mjesu za sudije mart 2015, zatvoren 25 maja 2015 (link nije više dostupan).

⁶² Sud saslušaje samo kriminalne slučajeve i te slučajeve je izlagao samo jedan tužitelj koji je lociran u Gnjilanu, koji posjećuje sud jednom sedmično.

⁶³ Dva kosovska Srbina, dva kosovska Bošnjaka, jedan kosovski Turčin.

⁶⁴ Prema listi tužitelja pruženoj OSCE-u 25. juna 2015. godine (lista je ažurirana 1 juna, 2015). SVK ne raspolaže ažuriranim podacima o nacionalnoj strukturi tužitelja.

⁶⁵ Rok za prijave je bio do 25. maja 2015, s intervjuima za sudije i tužitelje iz redova kosovskih Srba održanim u junu i julu. Lista sa uspješnim kandidatima ostala je na očekivanju predsjedničkog dekreta u oktobru 2015 godine.

⁶⁶ Zakon br. 05 / L-032 o izmjenama i dopunama zakona br. 03 / L-199 o sudovima 30. juna 2015 godine.

⁶⁷ Zakon br. 05 / L-033 o izmjenama i dopunama zakona br. 03 / L-223 o sudskom vijeću Kosova, 30. juna 2015 godine.

⁶⁸ Zakon br. 05 / L-035 o izmjenama i dopunama zakona br. 03 / L-224 o tužilačkom vijeću Kosova, 30. juna 2015 godine.

⁶⁹ Zakon br. 05 / L-034 o izmjenama i dopunama zakona br. 03 / L-225 o državnom tužitelju, 30. juna 2015 godine.

⁷⁰ Zakon br. 03 / L-199 o sudovima, 22. jula 2010 godine.

⁷¹ *Strateški plan za kosovsko pravosuđe 2014-2019*, Strateški cilj 3.1.1: http://www.kgjk-ks.org/repository/docs/KOSOVO_JUDICIARY_STRATEGIC_PLAN_2014_2019_803582.pdf (pristupljeno 28. oktobra 2015.).

⁷² TVK Godišnji plan za 2015. godinu: http://www.psh-ks.net/repository/docs/KPC_Annual_Action_Plan_2015.pdf (pristupljeno 28. oktobra 2015.).

⁷³ Advokatska komora Kosova Godišnji izvještaj 2014 godine, str. 163

⁷⁴ Sudski institut Kosova, *Godišnji izvještaj 2013*, strana 15: https://igjk.rks-gov.net/Uploads/Documents/RapVj2013ang_.pdf (pristupljeno 28 oktobra 2015).

odgovarajućih resursa za radno mjesto koordinatora za imovinska prava koji može poslužiti kao pomoć u osvarivanju imovinskih prava zajednica. Odluke KAI se ne sprovode u dovoljnoj mjeri, a pitanje ilegalnog zauzimanja i ponovnog zauzimanja imovine ostaje i dalje ozbiljan izazov koji posebno pogađa RL⁷⁵. Pored problema u sprovođenju koje imaju PK i Sudstvo, predstojeće upoređivanje katastarskih podataka će predstavljati potencijalne izazove u osiguravanju odgovarajuće zaštitne mjere za raseljena lica, posebno imajući u vidu prestanak mandata KAI-a.

Pravilna implementacija zakona o upotrebi jezika⁷⁶ još uvijek nedostaje u sudskom postupku, proces prevođenja u sudskim postupcima, i održivost besplatne pravne pomoći, od kojih sve trenutno ovisi od podrške donatora. Strateški plan SSK-a i godišnji plan TSK-a za 2014-2019 godinu sadrže niz važnih koraka za integraciju zajednica u pravosudni sistem Kosova, ali tek treba da budu u potpunosti sprovedeni. Zastupljenost zajednica u pravosudnom sistemu, uključujući advokate i tužioce, je posebno zabrinjavajuća, posebno za brojčano manje zajednice. Osim toga, planiranje i sprovođenje sudskih programa za obuke na temu zaštite prava nealbanskih zajednica još uvijek nisu prioritet.

3. UPOTREBA JEZIKA

Preporuka 3

Poboljšati sprovedbu zakona o upotrebi jezika na centralnom i opštinskom nivou. Pružiti podršku povjereniku za jezik u vršenju njegovih funkcija kroz odgovarajuće finansijske i ljudske resurse i dati prioritet u stvaranju ukupnog ambijenta koji aktivno podstiče višejezičnost u javnoj sferi.

Trenutna situacija

Implementacija zakona o upotrebi jezika

OSCE je zapazio neke pozitivne pomake u realizaciji zakona Kosova o upotrebi jezika. Od decembra 2013 godine, ministarstvo unutrašnjih poslova je počelo da izdaje lične karte na turskom, na zahtjev aplikanata, a od jula 2015 godine predstavilo je novi softver koji omogućava opštinama da izdaju obrasce i šablone za civilni registar na bosanskom i turskom jeziku i na ćirilicom pismu.⁷⁷ Međutim, OSCE-ovo praćenje tokom 1. septembra 2014 do 31. marta 2015 godine ukazuje na stalni nedostatak napretka u opštinskim povinovanjima sa njihovim jezičkim obavezama, uključujući i pružanje usluga i dokumenata za javnost i usmeni i pismeni prijevod na svim službenim jezicima.⁷⁸ Zajednice su prijavile probleme sa raznim opštinskim službama koje nisu izdavale dokumente na njihovom jeziku, uključujući katastar, poreski ured, uredi za civilnu i registraciju vozila, kao i zdravstvene klinike kojima upravljaju kosovske institucije.⁷⁹ Zajednice i opštinski predstavnici su također prijavili OSCE-u probleme u komunikaciji i pružanju usluga na turskom jeziku⁸⁰. I dalje postoje poteškoće u zapošljavanju stručnog jezičkog kadra, sa samo starijim generacijama zaposlenih koji su u stanju da efikasno komuniciraju i na srpskom i na albanskom jeziku. Trenutno, jedinu obuku iz jezika za kosovske državne službenike koja je pružena na albanskom i srpskom jeziku nudi visoki komesar OSCE-a za nacionalne manjine u suradnji s uredom povjerenika za jezike (UPJ).⁸¹

⁷⁵ Za detaljniju raspravu o ovom problemu, pogledajte relevantni OSCE-ov izvještaj, fusnota 52.

⁷⁶ Fusnota 4.

⁷⁷ Ovo je dodatak na već dostupnom albanskom, srpskom i engleskom jeziku. Ćirilica je dostupna u svim opštinama na Kosovu, a softver bi trebao automatski ubaciti turski i bosanski jezik u opštinama u kojima je relevantna zastupljenost zajednica viša od pet posto.

⁷⁸ Mnoga pitanja koja su istaknuta u izvještaju OSCE-a o usklađenosti jezika 2014 godine i dalje su aktuelna, pogledati *Usklađenosti opštinskog jezika na Kosovu* (juni 2014.), <http://www.osce.org/Kosovo/120010> (pristupljeno 28. oktobra 2015).

⁷⁹ Isto, poglavlje 4.3.

⁸⁰ Kao primjer, turski jezik je službeni jezik u Prizrenu, ali su ipak prijavljeni problemi u uredu za građevinske dozvole u kojem se komunikacija s javnošću odvijala uz prevodioca. U Gnjilanu, Južnoj Mitrovici i Vučitrnu, gdje je turski jezik u službenoj upotrebi, većina državnih službenika koji rade u OKZP, u uredu za građevinske dozvole, u uredu za civilnu registraciju, u ured za socijalnu zaštitu, u uredu za pravnu pomoć i u centru za zapošljavanje se ne govori turski.

⁸¹ Projekat se sprovodi od strane evropskog centra za manjinska pitanja, i od juna 2015 godine pokriveno je 13 mješovitih opština. Za više informacija pogledati: <http://www.ecmikosovo.org/?p=6232>.

Na centralnom nivou, na svim sastancima odbora i plenarnim sjednicama u Skupštini Kosova (SK) dostupno je tumačenje i prijevod na oba službena jezika i na turskom, a svi dokumenti su dostavljeni pravovremeno na oba službena jezika. Na lokalnom nivou, praćenje obavljeno od strane OSCE-a pokazuje neki napredak u pružanju prijevoda na sjednicama skupštine opštine,⁸² sada pruženom u 28 multietničkih opština. Ipak, usmeni i pismeni prijevod na svim službenim jezicima i dalje je problematično pitanje zbog nedovoljnog broja zaposlenih prevodilaca/tumača na opštinskom nivou i zbog lošeg kvaliteta prijevoda koji negativno na više načina utiče na zajednice.⁸³ OSCE-ov pregled natpisa prikazanih na opštinskim javnim zgradama na službenim jezicima otkrio je mješovitu sliku.⁸⁴ U većini opština, upotreba jezika je u potpunosti poštovana. Međutim, u devet opština⁸⁵ to je samo djelomično usklađeno (na primjer, natpisi na opštinskim zgradama su označeni na službenim jezicima, ali unutar objekta to je samo na jednom jeziku), i u četiri opštine⁸⁶ (uz četiri opštine na sjeveru Kosova) prikazani su natpisi samo na većinskom jeziku. Značajan napredak je postignut u prikazu tabela sa nazivima opština, sela, ulica i opštinskih puteva na službenim jezicima, od kojih je većina u skladu s obavezama,⁸⁷ iako pogrešan pravopis i / ili oštećenja i dalje predstavljaju problem. Sedam opština⁸⁸ (uz četiri opštine na sjeveru) i dalje ne poštuju propise.

Još jedno vrlo značajno područje neusklađenosti, kako je već rečeno, je pravosuđe i prevođenje zakona. Mnogo je primjera identificirano gdje verzija zakona na srpskom jeziku ne odražava albansku ili englesku verziju, što je dovelo do pravnih nejasnoća i kršenja jezičkih prava i standarda vladavine prava kao što je predviđeno u kosovskim domaćim i međunarodnim zakonskim okvirima. Pa opet, nedostatak obrazovnih struktura, slabe vještine, ograničeni broj osoblja i nedostatak mehanizama za osiguranje kvaliteta i dalje doprinose otežavanju uočenih problema.

Povjerenik za jezike i srodne strukture

UPJ je ostvario značajan napredak u sprovedbi svog mandata. Napredak uključuje uspješno zapošljavanje osoblja,⁸⁹ pokretanje web stranice⁹⁰, uključujući online obrazac za žalbu, i medijsku kampanju za promociju mandata UPJ-a i vidljivost⁹¹. Praćenje od strane OSCE-a ukazuje na to da je povećana svijest javnosti doprinijela povećanju podnošenja žalbi⁹² omogućavajući UPJ-u rješavanje sve većeg broja slučajeva. Kao pozitivan razvoj događaja svjedoči i imenovanje opštinskih kontakt osoba za jezike u 32 opštine.⁹³ UPJ je također bio glavni zagovornik za uključivanje i turskog i bosanskog jezika u obrascima za civilni registar kao i u šablonima (kao što je gore navedeno). U martu 2015 godine, UPJ je predstavio svoje ključne zaključke o statusu sprovedbe zakona o upotrebi jezika na Kosovu⁹⁴, zaključivši da ograničeni finansijski, tehnički i ljudski resursi, i slabo poznavanje

⁸² Član 7.3 Zakona o upotrebi jezika, fusnota 4.

⁸³ Dok pet opština nemaju prevodilaca, drugih 33 opštine zapošljavaju samo jednog ili dva prevodilaca, sa izuzetkom u Prizrenu koji zapošljava četiri.

⁸⁴ OSCE je pogledao unutarne i vanjske natpise opštinskih javnih ureda, vrata u opštinskim uredima i u domovima zdravlja.

⁸⁵ Dragaš, Kosovo Polje, Lipljan, Mamuša, Podujevo, Priština, Prizren, Štimlje i Suva Reka.

⁸⁶ Gračanica, Elez Han, Mališevo i Parteš.

⁸⁷ To je u velikoj mjeri rezultat jedinstvenog adresnog sistema i projekta digitalizacije koji sprovodi Katastarska agencija Kosova u sklopu projekta EU "Podrška agenciji za civilnu registraciju i jedinstvenom adresnom sistemu".

⁸⁸ Gnjilane, Elez Han, Mališevo, Mamuša, Parteš, Orahovac i Ranilug.

⁸⁹ Od juna 2015 godine, UPJ radi sa šest uredskih zaposlenika, s jednim upražnjenim radnim mjestom.

⁹⁰ Dostupno na albanskom jeziku na <http://www.komisioneri-ks.org>; i na srpskom jeziku na <http://www.poverenik-ks.org>. Web stranica je također dostupna na bosanskom i turskom jeziku od aprila 2014 godine.

⁹¹ Kampanje za podizanje svijesti o pravima jezika postupno su se povećavale tokom 2013-2014 godine, uključujući distribuciju obavještajnog materijala, TV i radio spotova, aktivnosti koje su podržane od strane međunarodnih partnera, uključujući i OSCE i UNDP.

⁹² UPJ je naslijedio četiri pritužbe od komisije za jezike u 2012 godini, primio 12 pritužbi u 2013 godini i ukupno 54 do kraja 2014 godine. Sva žalbe su riješene, osim pet koje su ostale procesu i prebačene su u 2015 godinu.

⁹³ Imenovanje kontakt osoba za opštinske jezike je regulisano članom 15 uredbe br. 07/2012 "Uspostavljanje ureda povjerenika za jezike". Opštine imaju zakonsku obavezu da imenuje kontakt osobe o upotrebi jezika, sa mandatom da pomognu UPJ u realizaciji svog mandata. Većina ovih kontakt osoba nemaju rukovodeće pozicije i nisu dobili odgovarajuću obuku o njihovoj ulozi i funkcijama. Kontakt osobe za opštinski jezik nisu imenovane u četiri opštine na sjeveru (Sjeverna Mitrovica, Leposavić, Zubin Potok i Zvečan), i u opštinama Suva Reka i Orahovac.

⁹⁴ UPJ izvještaj Nadgledanje i ocjenjivanje prava jezika na Kosovu http://www.komisioneri-ks.org/repository/docs/Anglisht_Finale_160315.pdf (pristupljeno 28. oktobra 2015).

zakonskih obaveza, i dalje ometaju sprovedbu zakona u javnim institucijama. U pogledu toga, UPJ i naglašava zabrinjavajući trend upotrebe samo jednog jezika među kosovskim službenicima javne administracije. U 2015 godini, UPJ je pokrenuo postupak za izradu srednjoročne strategije (2016-2020) za sistematsku sprovedbu gore navedenog zakona, koja bi trebala biti završena do kraja 2015 godine.

Preostali izazovi

Kosovske institucije na centralnom i lokalnom nivou i dalje ne uspevaju da se u potpunosti pridržavaju jezičkih obaveza, institucije i dalje nisu dovoljno upoznate sa njihovim odgovornostima, a javnost ima slično nizak nivo svijesti o svojim jezičkim pravima. Za sve institucije Kosova potreban je razvoj kapaciteta za jezičke usluge i funkcije, i treba napomenuti da će takav razvoj kapaciteta zahtijevati postepeni pripremni period prije nego što se mogu očekivati značajniji rezultati. Tri ključne oblasti su i dalje u velikoj mjeri neriješene: obrazovanje i certifikaciju usmjerenih i pismenih prevodilaca kako bi se osiguralo zapošljavanje kompetentnog osoblja; razvoj modernih online rječnika i drugih prevodilačkih alata; i, razvoj mehanizama za osiguranje kvaliteta, posebno za pravne tekstove kroz razvoj i angažman višejezičnih izrada zakona.

4. OBRAZOVANJE

Preporuka 4

Unaprijediti kvalitetu obrazovanja na jezicima brojčano manjih zajednica i identificirati odgovarajuća rješenja za preostale prepreke u pristupu obrazovanju za djecu koja pripadaju zajednicama Goranaca, Roma, Aškalija i Egipćana. Razmotriti nastavni materijal i metodologiju kako bi odgovarali multietničkom društvu.

Trenutna situacija

Bez postignutog napretka na uspostavljanju integriranog obrazovnog sistema, obrazovne institucije na Kosovu i dalje koriste kroz dva paralelna sistema kojima upravljaju institucije Prištine i institucije Beograda. Ovi sistemi pružaju različite mogućnosti obrazovanja na maternjem jeziku za pripadnike brojčano manjih zajednica. Članovi zajednice teže tome da biraju sistem koji uglavnom ili zavisi od njihove lokacije ili, u manjoj mjeri, od njihovog jeziku i / ili religije. Kosovske obrazovne institucije nude nastavu na albanskom, turskom i bosanskom jeziku. Sistem kojim upravlja Srbija nudi obrazovanje na srpskom jeziku, dok je nastava romskog jezika pružena u nekim školama pod oba obrazovna sistema.

Po sistemu kojim upravljaju kosovske institucije, nastave na turskom i bosanskom jeziku su općenito dostupne zajednicama u njihovim opštinama u kojima žive, gdje opštine nude časove čak i kada je broj učenika manji od propisanog minimuma.⁹⁵ Međutim, predstavnici kosovskih Turaka i kosovskih Bošnjaka i dalje se žale da postoji opći nedostatak udžbenika, posebno za učenike viših srednjih škola, što znači da se u praksi nastavnici često oslanjaju na uvezene udžbenike.⁹⁶

⁹⁵ Iako postoji nedostatak jasnoće o propisanom minimumu (administrativno uputstvo br. 22/2013 o maksimalnom broju učenika u razredu i odnos učenik-nastavnik, dostupan na <http://masht.rks-gov.net/uploads/2015/05/22-2013-ua.pdf>), većina opština nude nastavu sa manje studenata nego je razumljivi minimum (npr Gnjilane i Južna Mitrovica na turskom jeziku, Dragaš na bosanskom, i Prizren na oba jezika). Međutim, obrazovanje na turskom jeziku nije dostupno u opštini Vučitrn, pošto formalni zahtjev nije podniet. Obrazovanje na bosanskom jeziku nije dostupno u opštinama Sjevernoj Mitrovici i Leposaviću, gdje zajednica kosovskih bošnjaka pohađa nastavu na srpskom jeziku u ustanovama koje vodi Beograd.

⁹⁶ Sastanak savjetodavnog vijeća za zajednice (SVZ), savjetodavno tijelo pod Predsjednikom Kosova, 27. februara 2015 godine; Sastanak radne grupe SVZ-a za obrazovanje 14. maja 2015 godine; intervju s predstavnicima zajednice, direktorima škola i opštinskih direktora za obrazovanje održanih u maju i junu 2015 godine.

Kosovski Goranci, kosovski Hrvati, kosovske Aškalije, kosovski Egipćani, i kosovska crnogorska zajednica nemaju nastavne predmete specifične njihovim zajednicama koji bi im omogućili da sačuvaju svoj identitet. Fizički pristup obrazovanju i dalje je problem za neke manje zajednice, uključujući studente kosovske Gorance koji žive u udaljenim područjima i učenike kosovske Egipćane, Rome, i Aškalije iz Južne Mitrovice koji i dalje imaju poteškoća sa prijevozom putujući ka školama u Sjevernoj Mitrovici.

Neki pozitivni pomaci su uočeni u izvještajnom razdoblju o raspoloživosti nastave na romskom jeziku, koja je obuhvatila elemente romske kulture i povijesti, gdje je MONT razvio i objavio udžbenik romskog jezika 7. aprila 2014.⁹⁷ Opština Prizren je uvela nastavu romskog jezika u četiri škole (šireći na još jednu školu od prethodnog izvještaja o procjeni prava zajednica), osigurala plaće nastavnika, a postoje planovi za proširenje takvih razreda na pet dodatnih opština u 2015-2016 školskoj godini.⁹⁸ Međutim, djeca kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana i dalje se suočavaju sa izazovima u pristupu kvalitetnom obrazovanju, a neproporcionalno veliki broj djece se ne upisuje ili prekida školovanje, visoka je stopa nepismenosti i postižu loš uspjeh u obrazovanju.⁹⁹ U oktobru 2012. godine, MONT je izdalo administrativno uputstvo dajući lokalnim institucijama odgovornost za uspostavljanje i rad "timova za prevenciju i reagovanje na napuštanje školovanja i neupisivanje u školu" (TPRNN).¹⁰⁰ MONT je nastavilo sa ovim u oktobru 2014 godine razvijajući i odobravajući projektne zadatke za pomaganje u operaciji i radu TPRNN timova. Obavezni u školi i na opštinskom nivou, ovi TPRNN timovi imaju za cilj da koordiniraju aktivnosti za suzbijanje napuštanja školovanja i neupisivanje u školu, i moglo bi se očekivati da će pružiti posebnu pomoć djeci iz tri zajednice. Međutim, procjene preduzete od strane OSCE-a u martu 2014 godine pokazuju da je uspostavljena samo petina od zahtevanih TPRNN timova, a mnogi se i dalje ne uspijevaju redovno sastajati i nedostaje razumijevanje njihove uloge. MONT je sa međunarodnim partnerima preduzelo i drugi korak da se podrže obrazovne potrebe djece kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana, pružilo 500 stipendija za srednje škole i 33 univerzitetske stipendije tijekom 2014-2015 školske godine. Međutim, posrednicima u obrazovanju i centrima za učenje koji pružaju značajnu podršku djeci iz tri zajednice i dalje upravljaju nevladine organizacije, i nastojanja da se institucionaliziraju ovi centri i uloga medijatora su do sada bili bez uspjeha. Ono što dodatno zabrinjava su diskriminatorni slučajevi, uključujući i maltretiranje, i u školama pod sistemom Srbije i u školama pod sistemom Kosova, kao i slučajeve odvajanja učenika iz tri zajednice,¹⁰¹ koji su bili predmet u tekućoj tužbi protiv opštine Đakovica.¹⁰²

Mogućnosti visokog obrazovanja na jezicima manje brojnih zajednica su i dalje ograničene, obavezujući ih da nastave dalje školovanje na drugom mjestu. Nepriznavanje diploma i uvjerenja, posebno za one koji se nadaju premještanju iz sistema Srbije ili Kosova na drugi sistem, i dalje predstavlja problem koji utječe na sposobnost učenika da pristupe tržištu rada. Uprkos nekim inicijativama, ostvaren je mali značajan napredak u izvještajnom razdoblju o ovom važnom pitanju. Dok je briselski dijalog pokrenuo proces priznavanja diploma,¹⁰³ prestanak finansiranja NVO SPARK-a je doveo do neizvjesnosti u odnosu na mehanizam priznavanja.¹⁰⁴ Kosovske institucije su također počele istraživati mogućnosti za rješavanje problema priznavanja izdatih diploma univerziteta

⁹⁷ Romani Chib 1 (romski jezik 1) autor Latif Demiri; drugi udžbenik je trenutno u fazi razvoja.

⁹⁸ Podržan od strane Evropske unije / projekta Vijeća Europe "Podrška pristupa obrazovanju i međukulturalno razumijevanje", nastava na romskom će početi i u Peći, Đakovici, Uroševcu, Obiliću i Kosovu Polju. MONT se obavezalo da će pokriti plate nastavnika do kraja 2015. godine, predviđajući da opštine preuzmu finansijske odgovornosti u 2016 godini.

⁹⁹ Pedagoški Zavod Kosova, *Djeca van škole na Kosovu: Osnovna studija na praksu prevencije i odgovora na napuštanje i neupisivanje u školu* (2014), <https://masht.rks-gov.net/uploads/2015/06/shqip-small-quality.pdf> (izvještaj na engleskom jeziku trenutno nije dostupan na internetu).

¹⁰⁰ Administrativno uputstvo br. 19/2012 o Osnivanju i primjenjivanju timova za prevenciju i odgovor na napuštanje i nepohađanje obaveznog obrazovanja, <http://masht.rks-gov.net/uploads/2015/05/ua-19-2012-new.pdf> (pristup ostvaren 28. oktobra 2015.).

¹⁰¹ Razgovori sa predstavnicima zajednica kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana sprovedeni od strane OSCE-a u maju i junu 2015 godine.

¹⁰² Pogledaj: [http://www.ecmikosovo.org/wp-content/Publications/Press_releases_and_information_bulletin/2013-](http://www.ecmikosovo.org/wp-content/Publications/Press_releases_and_information_bulletin/2013-01_ECMI_Kosovo_Information_Bulletin_Segregation_in_Education_in_Gjakova/eng.pdf)

[01_ECMI_Kosovo_Information_Bulletin_Segregation_in_Education_in_Gjakova/eng.pdf](http://www.ecmikosovo.org/wp-content/Publications/Press_releases_and_information_bulletin/2013-01_ECMI_Kosovo_Information_Bulletin_Segregation_in_Education_in_Gjakova/eng.pdf) (pristupljeno 28 oktobra 2015).

¹⁰³ MONT Administrativno uputstvo br. 09/2015 priznaje diplome izdate od strane srbijanskih univerziteta kroz proces iniciran briselskim dijalogom.

¹⁰⁴ NVO SPARK je radila kao posrednik, prihvatajući zahtjeve za priznavanje diploma od pogođenih kosovskih i srbijanskih diplomiranih studenata i prosledjujući ih Evropskom udruženju univerziteta na međunarodnu validaciju.

koji je smješten u sjevernoj Mitrovici, važan faktor za zapošljavanje kosovskih Srba i drugih zajednica. Norveško finansiranje putem premijerovog ureda za pitanja zajednica (UPZ) i NVO Europski centar za manjinska pitanja Kosova doveli su do izrade aprilskog koncept komentara 2015 godine o procedurama prijave za posao u javnim ustanovama za članove zajednica koji posjeduju diplome izdate od strane univerziteta u Sjevernoj Mitrovici, a službeno imenovan tim trenutno priprema normativni akt za uspostavljanje procedura.

Albanski kao nematernji jezik uči se kao dobrovoljni predmet u školama pod upravom MONT-a koje pružaju nastavu na bosanskom ili turskom jeziku. Međutim, škole su bez specijaliziranih nastavnika ili materijala za podučavanje albanskog kao nematernjeg jezika. Nadalje, učenici na Kosovu i dalje nemaju mogućnost učenja srpskog kao drugog službenog jezika, jer ne postoji plan i program za ovaj predmet.¹⁰⁵ Kosovo je ostvarilo napredak u reformi obrazovnog sistema kroz razvoj novih nastavnih planova i programa za nastavni plan i program u sedam područja, uključujući multietničke i inkluzivne nastavne metode. MONT je izvjestio da su predstavnici zajednica bili konsultovani u procesu razvoja ovog nastavnog plana i programa. Praćenje od strane OSCE-a bilježi novi nastavni plan i program koji je isproban u 94 škola u 2014/2015 godini, uključujući i škole na turskom i bosanskom jeziku. Međutim, potpuno uvođenje novog nastavnog plana i programa nije vjerojatno prije 2016 godine i MONT tek treba da počne reviziju školskih udžbenika u kojima će se odraziti ovaj novi nastavni plan i program.

Preostali izazovi

Učenici koji se obrazuju na jezicima zajednica nemaju mogućnost izbora za učenje jednog od dva službena jezika na Kosovu. Do sada nisu uloženi posebni naponi za podršku nastave na dva službena jezika onima kojima to nije maternji jezik: nastavu na srpskom kao nematernjem jeziku još treba uvesti, a za obuku nastavnika albanskog kao nematernjeg jezika specijalizirana obuka nije na raspolaganju. Nastavnicima romskog i na romskom jeziku također nedostaje obuke. Pitanja koja se odnose na dostupnost i distribuciju kopija udžbenika na bosanskom i turskom jeziku tek se trebaju riješiti, a nadzoru nad kvalitetom i standardima nastave na bosanskom i turskom jeziku potrebno je poboljšanje. Poduzeti su vrlo ograničeni potezi, niti je otpočela šira konsultacija sa zajednicama, za razvijanje obrazovnih modula specifičnih za zajednicu u pogledu kulture, povijesti i tradicije brojčano manjih zajednica na Kosovu kako bi se omogućilo očuvanje njihovog identiteta i / ili jezika. Prepreke za obrazovanje djece kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana i dalje postoje, uključujući i nedosljedne primjene mjera za borbu protiv ispisivanja, i odsustvo efikasne politike i budžetske podrške za mjere koje su se pokazale korisnim na Kosovu, uključujući i centre za učenje i školske posrednike.

Postojanje dva školska sistema sa zasebnim udžbenicima i nastavnim planom i programom, uključujući i kontradiktorno predstavljanje povijesti, i dalje otežava razvoj multietničkog društva i zahtijeva predanost i djelovanje prištinskih kao i beogradskih institucija. Preostali izazovi za institucije uključuju razvoj, uz konsultacije sa zajednicama, potencijalnih modaliteta za suradnju između dva sistema po pitanjima koja utiču na pristup zajednice obrazovanju, kao što je priznavanje diploma / uvjerenja na svim razinama obrazovanja i dijeljenje zajedničkog prostora.

---

¹⁰⁵ U obrazovnom sistemu pod upravom Beograda, nastava na albanskom jeziku kao nematernjem jeziku je pružena u samo tri osnovne škole u opštini Dragaš koju pohađaju kosovski Goranci.

5. SOCIJALNO EKONOMSKA PRAVA I UČEŠĆE

Preporuka 5

Garantirati efikasnu zastupljenost manjinskih zajednica, u skupštini, uključujući i hrvatske i crnogorske zajednice, tradicionalno prisutne na teritoriji Kosova, kroz dodjelu adekvatnog broja garantovanih mjesta. Pružiti efikasne mogućnosti za pripadnike svih manjinskih zajednica, uključujući brojčano manjih, da učestvuju u relevantnim procesima donošenja odluka na centralnom i lokalnom nivou, pri čemu obezbjediti da su svi napori usmjereni ka poboljšanju integracije, a ne na razvoj zasebnih struktura.

Trenutna situacija

U skupštini Kosova (SK), zastupljenost zajednica je osigurana sa 20 mjesta garantovanih ustavom, i u ovom izbornom ciklusu politički subjekti koji predstavljaju nealbanske zajednice nisu osvojili niti jedno mjesto preko ove kvote, koja je bila ispunjena sa sedam žena i 13 muškaraca. Skupština Kosova je raspuštena 7. maja 2014 godine, i uspostavljanje u novom sazivu nije bilo završeno do početka decembra 2014 godine, zbog produženog političkog procesa stvaranja koalicije i konsenzusa. Od 10 mjesta rezerviranih za zajednicu kosovskih Srba, Građanska inicijativa Srpska osvojila je devet mjesta (četiri žene i pet muškaraca), a Napredna Demokratska Stranka osvojila je jedno (muškarac). Mjesta ostalih deset zajednica dobili su Turska Demokratska Partija Kosova sa dva mjesta (jedna žena, jedan muškarac), Koalicija kosovskih Bošnjaka Koalicija Vakaf sa dva mjesta (jedna žena, jedan muškarac), a sljedeće stranke osvajajući po jedno mjesto : Nova Demokratska Stranka (žena), Demokratska Partija Aškalijska Kosova (muškarac), Egipatska Liberalna Stranka (muškarac), Aškalijska Partija za Integraciju (muškarac), Koalicija za Gora (muškarac), i Nova Romska Stranka Kosova (muškarac). Unatoč službenom priznanju hrvatske i crnogorske zajednice u decembru 2011 godine u zakonu o zaštiti i promovisanju prava zajednica¹⁰⁶, nije bilo odgovarajućeg ustavnog amandmana koji bi im obezbjedio rezervisana mjesta u SK.

Kao i u prethodnim sazivima, SK je implementirala potrebne mehanizme koji su važni za zaštitu i promociju nealbanskih zajednica¹⁰⁷, naime, dva zamjenika predsjednika Predsjedništva skupštine iz ovih zajednica¹⁰⁸ i stalnog komiteta za povratak i prava i interesa zajednica. Osim toga, svih 13 stalnih i funkcionalnih komisija u SK su imenovale potrebne zamjenike iz nealbanskih zajednica. Usklađenost jezika u radu SK-a je generalno ocijenjena kao dobra, ali problemi ostaju u kvalitetu prijevoda zakonodavstva.¹⁰⁹ U maju 2014 godine, SK je usvojio deklaraciju o partnerstvu sa organizacijama civilnog društva, kao novu inicijativu. Organizacije civilnog društva koje su upisane u bazu podataka SK-a za organizacije civilnog društva, bile su pozvane da se prijave za članstvo u radnu grupu za podršku njihovog učešća u aktivnostima SK-a, uključujući i preglede nacrtu zakona i javne rasprave, s ciljem da se doprinese stručnosti i povratnoj informaciji iz perspektive civilnog društva. Od devet članova radne grupe iz organizacija civilnog društva samo jedan član, muškarac, je povezan sa nealbanskim zajednicama, odnosno zajednicom kosovskih Bošnjaka. Neprijavlivanje za članstvo u zadanom roku spriječilo je veće učešće drugih organizacija civilnog društva, iako se nastojalo uključiti širi spektar organizacija civilnog društva koje ispunjavaju predviđene uslove u bazi podataka SK-a.¹¹⁰

¹⁰⁶ Fusnota 3.

¹⁰⁷ Kao što je propisano Poslovnikom SK-a: član 69, glavni i funkcionalni odbori.

¹⁰⁸ Jedan zamjenik predsjednika skupštine je rezerviran za zajednicu kosovskih Srba, a drugi za drugu nealbansku zajednicu: u ovom zakonodavstvu dva mjesta su popunjena od strane kosovskog Srbina i kosovskog Bošnjaka.

¹⁰⁹ Molimo pogledajte preporuku 9 i preporuku 3 za dalju raspravu o ovom problemu.

¹¹⁰ Na primjer, SK je produžila rok za prijavu dva puta, i (uz podršku OSCE-a) objavila je relevantne informacije o registraciji i prijavi u online portalima za vijesti, uključujući i na srpskom jeziku, u aprilu 2015 godine.

Nezavisne institucije koje izvještavaju SK i / ili kosovskim institucijama, kojih je 33¹¹¹, su također ostvarile napredak u njihovom sastavu i ispunile su uvjete za imenovanje nealbanskih članova odbora. Do 30. juna 2015 godine, 14 takvih institucija je uspostavilo usklađene odbore, imenujući jednog ili dva člana iz nealbanskih zajednica, obično kosovskih Srba, ali i kosovskih Turaka ili Bošnjaka.

Na centralnom nivou, ključni mehanizam za osiguravanje redovne razmjene između predstavnika zajednica i kosovskih institucija pozicioniranih pod predsjedništvom savjetodavnog vijeća za zajednice (SVZ), imenovalo je nove članove u septembru 2014 godine na mandat od dvije godine i sastajalo se na redovnoj osnovi. SVZ se sastoji od 25 članova koji zastupaju devet zajednica; od tih 25, samo pet članova su žene. Od manjeg porasta u budžetu SVZ-a u 2013 godini, sekretarijat SVZ-a je uvećan sa dvije na četiri zaposlenih (tri muškarca, i jedna žena koja je na čelu sekretarijata).¹¹² Tokom izvještajnog razdoblja, SVZ je izdalo preporuke institucijama o pitanjima od značaja za zajednice i razmotrila je tri nacrt zakona. Ipak, još uvijek nedostaje sistematska konsultacija sa SVZ-om u ranim fazama razvoja zakonodavstva i politike.¹¹³ Prema praćenjima koje je OSCE izvršio, SVZ i dalje ne izvještava međunarodnim mehanizmima za ljudska prava kao što je to predviđeno i zakonom i ustavom, i nije preduzelo značajno savjetovanje ili aktivnosti na terenu čime bi podržalo svoj rad na djelotvornom zastupanju interesa nealbanskih zajednica. Iako se članovi SVZ-a sve više pozivaju na učešće u različitim vladinim radnim grupama, to je često samo na zahtjev međunarodnih organizacija. Slično tome, kosovska ministarstva i odjeli su podržali konsultacije zajednica prije izmjene i dopune relevantnih zakona ili razvoja strategija, ali opet takve konsultacije su često pokrenute od strane međunarodnih organizacija.¹¹⁴ Na kraju, SVZ i dalje nema adekvatne zastupljenosti spolova, sa trenutno samo četiri imenovane ženske pripadnice od 24 trenutno imenovana predstavnika zajednica.¹¹⁵

U pogledu imenovanja na nivou rukovodstva u kosovskim institucijama: jedan od tri zamjenika premijera nije albanac, znači to je kosovski Srbin; od 19 imenovanih ministara četiri su iz nealbanskih zajednica, jedan više od potrebne kvote (dva kosovska Srbina, imenovani na poziciju ministra za zajednice i povratak i ministra za lokalnu samoupravu, jedan kosovski Turčin, imenovan je kao ministar za javnu upravu, i jedan kosovski Bošnjak kao ministar bez portfelja). Od zamjenika ministara imenovanih od kraja juna 2015 godine, tri nisu bili albanci, manje od šest koji se ustavom zahtjevaju, posebno: jedan kosovski Rom u MZP, jedan kosovski Aškalijski u ministarstvu za kulturu, omladinu i sport (MKOS), i jedan kosovski Bošnjak u ministarstvu za dijasporu.¹¹⁶ Naime, mjesto direktora MPZ ostalo je upražnjeno od decembra 2014 do avgusta 2015 godine. Od svih ovih pozicija na razini rukovodstva, na samo jednoj od njih je žena, zamjenik ministra MKOS, iz reda kosovskih Aškalijskih.

Na opštinskom nivou, postoje četiri mehanizma sa posebnim mandatom da obezbijede učešće zajednica u javnim poslovima u odlukama koje ih se tiču: OZ, opštinske kancelarije za zajednice i

¹¹¹ Na primjer, Kosovska agencija za privatizaciju, Kosovska agencije za imovinu, Agencija za borbu protiv korupcije, Institucija ombudsmana, Nezavisna komisija za medije, Centralna banka, sudsko vijeće Kosova, itd.

¹¹² SVZ sekretarijat je u sastavu: generalni sekretar, dva pravnik i jedan službenik za odnose s javnošću. Budžet SVZ-a 2012 godine bio je 78.785 eura, porastao za 8,600 eura na 87.385 eura do 2013 godine.

¹¹³ SVZ je raspravljalo o predloženim izmjenama i dopunama zakona o ombudsmanu, zakona o ravnopravnosti spolova i zakona o zaštiti i promociji zajednice. Međutim, vijeće nije konsultiralo ili pružilo komentare o drugim relevantnim zakonima i političkim inicijativama razvijenim ili usvojenim tokom izvještajnog razdoblja, kao što je vladin koncept dokumenat o procedurama prijave za posao u javnim ustanovama za članove zajednice koji posjeduju diplome izdate u univerzitetu u Sjevernoj Mitrovici, nacrt zakona o kulturnoj baštini, ili zakon o javnim preduzećima.

¹¹⁴ Kao primjer, u aprilu 2015 godine, OSCE je podržao ministarstvo za lokalnu samoupravu da održi savjetodavnu radionicu sa mehanizmima za učešće zajednica, da daju svoje prijedloge za izmjene i dopune zakona o lokalnoj samoupravi planirane za 2015 godinu. Slično tome, OSCE je također podržao kancelariju za dobro upravljanje u uredu premijera, u maju 2015 godine, u konsultaciji sa predstavnicima zajednice o politici integracije Kosovskih Roma, Aškalijskih i Egipćana u 2015 godini.

¹¹⁵ Statut SVZ-a zahtijeva zastupljenost spolova i za kandidate i za biračke spiskove, ali ne i za njene članove; statut također predviđa predsjednikovu moć da odbije imenovati kandidata ako je to potrebno za ravnopravno učešće spolova.

¹¹⁶ Od kraja perioda koji je ovaj izvještaj pokrio, bilo je još sedam imenovanja u septembru 2015 godine što je dovelo do više nealbanskih zamjenika ministara od zakonski propisanog, uključujući: još jedan kosovski Bošnjak u MONT-u, pet kosovskih srba u ministarstvima rada i socijalne zaštite, unutarnjih poslova, sredine i prostornog planiranja, poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja, i finansija, i jedan kosovski goranac u ministarstvu pravde.

povratak (OKZP), i pozicije ZGZ-a i ZPSOZ-a.¹¹⁷ Praćenje koje je OSCE obavio pokazuje napredak i poboljšanja od objavljivanja prošlog izvještaja o procjeni prava zajednica u 2012 godini. Naime, OZ i OKZP sada su uspostavljeni širom Kosova, uz nekoliko izuzetaka.¹¹⁸ ZPSOZ su imenovani u svim opštinama koje zahtijevaju to mjesto, osim u jednoj.¹¹⁹ ZGZ su imenovani u šest od sedam opština u kojima se traži to mjesto, uz još sedam opština koje su imenovale ZGZ kao izborno mjesto pošto imaju manje od potrebnih deset posto od zajednica u brojčanoj manjini u opštini. Iako su se ovi mehanizmi okoristili od novih zakonskih i političkih smjernica tokom izvještajnog razdoblja,¹²⁰ pravni okvir kojim se uređuju mehanizmi treba ojačati kako bi se osiguralo njihovo učinkovito funkcioniranje u omogućavanju značajnog učešća zajednica u javnim poslovima. Tako, potrebno je iz ministarstva za lokalnu upravu (MLU) povećati praćenje, podršku i smjernice za mehanizme. Značajno učešće zajednica u relevantnim odlučivanjima i dalje nedostaje, jer mnogi od mehanizama ne sprovode osnovne dužnosti. Faktori kao što je politička situacija i postizborne promjene u zastupljenosti i dalje značajno utiču na funkcioniranje tih mehanizama.¹²¹ Osim toga, iako se u izvještajnom razdoblju bilježi povećan broj imenovanih članova kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana nakon lokalnih izbora 2013 godine,¹²² OSCE-ovo praćenje je uočilo slabije kontakte između opština i zajednica u brojčanoj manjini na opštinskom nivou,¹²³ kao i između ruralnih zajednica, što predstavlja problem – ukazujući na važnost preporuke iz posljednjeg izvještaja o procjeni prava zajednica da posebnu pažnju treba posvetiti na zastupljenost takvih zajednica. Zastupljenost žena iz zajednica i dalje je zabrinjavajuća: samo 80 članova OZ su žene od ukupno 266 članova OZ imenovanih na Kosovu; samo 45 zaposlenih su žene od ukupno 154 opštinskih službenika zaposlenih u OKZP širom Kosova; a samo jedna ZGZ od 13 imenovanih, i jedna ZPSOZ od 10, su žene.

Dok su u MALU razgovarali o završetku procesa decentralizacije kao što je predviđeno u zakonu o lokalnoj samoupravi od 2008 godine, u izvještaju objavljenom 2012 godine¹²⁴, politički dogovor je doveo do važnog razvoja u opštinskim izborima u novembru 2013 godine, gdje je viđeno uključivanje četiri opštine na sjeveru Kosova u kosovsku strukturu vlasti (Zvečan, Leposavić, Zubin Potok, Sjeverna Mitrovica), koje i dalje rade na usklađivanju svojih sistema, osoblja i opštinske uprave sa ostalim opštinama na Kosovu. Predstavnici kosovskih Srba iz sjevernih opština sada također učestvuju u strukturama u centralnoj vlasti na više načina, uključujući i SVZ i članove SK-a.

¹¹⁷ Zakon br. 03 / L-040 o lokalnoj samoupravi, 20. februara 2008 godine i uredba br. 02/2010 za opštinske kancelarije za zajednice i povratak, 27. avgusta 2010 godine.

¹¹⁸ OZ su uspostavljeni u svakoj opštini na Kosovu, uključujući i četiri opštine na sjeveru. OKZP su formirane u svim opštinama širom Kosova isključujući sjeverne opštine, iako su neke OKZP sa manjkom osoblja.

¹¹⁹ Nije imenovan ZPSOZ u Gračanici pošto nijedan član zajednice u brojčanoj manjini na opštinskom nivou nije izabran u skupštini opštine.

¹²⁰ Ministarstvo za lokalnu upravu (MALU) donijelo je nove podzakonske akte i dokumente smjernica politike za podršku funkcioniranju četiri mehanizama. Naime: administrativno uputstvo br. 03/2014 o postupku osnivanja, sastav i nadležnosti stalnih odbora na području opštine, 7. jul 2014.; AU br 2014/01 o postupku imenovanja zamjenika gradonačelnika u opštinama, 28. januar 2014. godine; "Projektni zadatak za zamjenika gradonačelnika za zajednice" podržalo MALU 21. novembra 2014. godine, i, "Projektni zadatak za zamjenika predsjedavajućeg skupštine opštine za zajednice", očekuje se da će formalno biti usvojen od strane MALU u decembru 2015. godine.

¹²¹ Kao primjer, iako je praćenje OSCE-a naglasilo da je samo manje od trećine OZ izdalo preporuke o konkretnim pitanjima koja se odnose na prava zajednica do maja 2014 godine, ovo je poraslo na skoro pola OZ-a do novembra 2014 godine, ali je i dalje daleko od devet OZ koji su to poduzeli mandatom pred lokalnim izborima; Međutim, značajan napredak nije ostvaren na broju OZ-a koji izvještavaju MA o realizaciji projekata zajednice, gdje su samo četiri OZ radili učinkovito u 2014 godini. Isto tako, praćenje je ocijenilo da je 90 posto OKZP uspostavili kontakte sa svim zajednicama, ali je zapravo samo pola od njih poduzelo procjene potreba, a manje promatranih politika relevantnih za prava zajednica u drugoj polovini 2014 godine (devet) nego što je to uradio u prvoj polovini 2014 godine (13): veći broj OKZP su u preduzeli obje ove dužnosti u periodu pred lokalne izbore 2013. godine. Potrebno je jačanje kapaciteta za jačanje mehanizama, posebno nakon izbora, gdje se članstvo / osoblje često mijenjaju. Za više detalja, molimo pogledajte OSCE *Procjena mehanizama na lokalnoj razini za zaštitu i promociju prava zajednica i interesa na Kosovu*, juna 2014 godine, <http://www.osce.org/kosovo/120343> (pristupljeno 28. oktobra 2015.)

¹²² Jedan kosovski Aškalija i jedan kosovski Rom su imenovani kao ZGZ u Kosovu Polju i Gračanici, što predstavlja povećanje u odnosu na period bez predstavnika bilo koje od tri zajednice imenovanog u prethodnom zakonodavnom razdoblju, dok su jedan kosovski Egipćanin i jedan kosovski Aškalija izabrani kao ZPSOZ u Peći i Kosovu Polju, obilježavajući pad od tri radna mjesta koje pripadaju Egipćanima Kosova u prethodnom razdoblju, dijelom kao rezultat MALU odluka da se osposobe radna mjesta gdje to nije zahtjevano zakonom.

¹²³ Dok OZ pruža priliku za sudjelovanje svih zajednica koje žive u opštini, manje zajednice i ostaju i dalje nedovoljno zastupljene u mnogim OZ. Nema predstavnika kosovskih Roma u u pet OZ-a gdje je potrebne imati takvo zastupanje, kosovskih Aškalija nema u deset OZ-a, kosovskih Egipćana u 12, kosovskih Goranaca u 14, kosovskih Turaka u 20 i kosovskih Bošnjaka nedostaje u 21 OZ.

¹²⁴ MALU "Izvještaj o napretku sprovedbi decentralizacije na Kosovu", izdat avgusta 2012 godine, <http://mapl.rks-gov.net/getattachment/3cf94334-1267-4e0e-ae69-6dbb778481a/PROGRESS-REPORT-ON-IMPLEMENTATION-OF-DECENTRALIZAT.aspx> (pristupljeno 28. oktobra 2015.)

Preostali izazovi

Posebno je nedostajalo značajnih inicijativa u izvještajnom razdoblju za izmjenu ustava u skladu sa nastojanjima bivšeg premijera, da se u ustavu odražava raspodjela zajamčenih mjesta u SK za crnogorsku i hrvatsku zajednicu nakon njihovog uključivanja i priznavanja u Zakonu o zaštiti i promociji zajednica i njihovih pripadnika i da se njihovo uključivanje odrazi i na sastav SVZ-a.¹²⁵ Uloga SVZ-a je i dalje ograničena u pogledu razmatranja i komentarisanja zakonodavnih inicijativa i promociji razumijevanja i tolerancije među zajednicama. Žene i zajednice u brojčanoj manjini su i dalje nedovoljno zastupljene u četiri mehanizma lokalne samouprave (OZ, OKZP, ZGZ i ZPSOZ), a obavljeno praćenje OSCE-a ukazuje na to da politička podrška za mehanizme često ostaje slaba i ne predstavlja prioritet opštinskom rukovodstvu. Mehanizmi često nemaju potrebne resurse za poduzimanje značajne aktivnosti na terenu i komunikaciju sa zajednicama. Kosovske institucije se trebaju zalagati za veće vlasništvo i pokretanje aktivnosti koje potpomažu proces konsultacije sa zajednicama u zakonodavnim i strateškim inicijativama koje ih se neposredno tiču.

Preporuka 12

Proširiti napore za pružanje jednakog pristupa pripadnicima manjinskih zajednica socijalno ekonomskim pravima, kao što su zdravstvene usluge, mogućnosti zapošljavanja i poslovne mogućnosti, uključujući ih u tekući proces privatizacije.

Trenutna situacija

Socijalno ekonomska prava i pristup uslugama

Pristup uslugama, uključujući i mogućnosti zapošljavanja, komunalne i zdravstvene usluge, ostaje glavni izazov za zajednice na Kosovu, naročito za kosovske Rome, Aškalije i Egipćane.¹²⁶ Kosovske institucije pokazale su mali napredak u ovoj oblasti, što ukazuje na potrebu za zajedničkim aktivnostima pružanja jednakog pristupa socijalno ekonomskim pravima, obuhvatajući i mogućnosti zapošljavanja i uklanjanje prepreka za samozapošljavanje, uključujući i rad u poljoprivredi.¹²⁷ Izvještaj OSCE-a objavljen u 2013 godini¹²⁸ je ocijenio da ključne odredbe zakona o civilnoj službi¹²⁹ nisu u potpunosti sprovedene. U decembru 2013 godine KPZ je objavio izvještaj o pristupu zapošljavanju za nealbanske zajednice¹³⁰ koji sadrži dvanaest preporuka, uključujući i one koje se odnose na kosovske Rome, Aškalije, Gorance i Egipćane, spolno uravnotežena zapošljavanja i kaznene mjere za institucije koje imaju slab učinak u zapošljavanju zajednica. Dok je politički zastoje¹³¹ spriječio formalno potpisivanje ovih preporuka, KPZ je sprovela barem neke od ovih preporuka pokretanjem programa stažiranja za određene zajednice.¹³²

¹²⁵ Član 12.6 o SVZ sastavu, zakona br.03 / L-047 o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika na Kosovu, fusnota 3.

¹²⁶ Procjene OSCE-a objavljene u 2013. godini zabilježile su pitanja sa slabom zastupljenosti u civilnoj službi koje pretežno utiče na kosovske Rome, Aškalije i Egipćane zbog nedostatka kvalifikacija obrazovanja, ali i kosovskih Srba i kosovskih Goranaca uglavnom zbog nepriznavanja uvjerenja i diploma koje su izdale institucije po srpskom nastavnom planu i programu. Vidi OSCE izvještaj *Zastupljenosti zajednica u civilnoj službi na Kosovu*, februara 2013 godine, <http://www.osce.org/kosovo/99601> (pristupljeno 28. oktobra 2015.).

¹²⁷ Što se tiče pristupa poljoprivrednom zemljištu, ilegalna uzurpacija je i dalje problem, utičući prvenstveno na zajednicu kosovskih Srba i ograničavanje njihovih ekonomskih prilika: OSCE je zabilježio 12 takvih slučajeva u izvještajnom razdoblju.

¹²⁸ Pogledati OSCE izvještaj, fusnota 126.

¹²⁹ Zakon br.03 / L-149 o civilnoj službi, 26. juna 2010 godine. Zakon nalaže da najmanje 10 posto radne snage moraju zastupati članovi zajednica na centralnom nivou, i da predstavljanje na lokalnom nivou mora biti proporcionalno prema demografskom sastavu svake opštine. Zakonski okvir zahtijeva da institucije koje zapošljavaju moraju sprovesti niz pozitivnih akcija usmjerenih na poboljšanje zapošljavanja i promociju članova zajednice.

¹³⁰ Izvještaj KPZ-a (http://www.zck-ks.net/repository/docs/Assessment_on_Employment.pdf, pristupljeno 28. oktobra 2015.) je zaključio da je zastupljenost zajednica bila 7,7 posto u institucijama na centralnom i lokalnom nivou, sa relativno slabo zastupljenim kosovskim Aškalijama, Egipćanima, Gorancima i Romima, iako predstavljanje kosovskih Bošnjaka, kosovskih Srba i kosovskih Turaka je blizu njihovoj razini prema popisu stanovništva. U izvještaju je naglašeno da se jedan od osnovnih problema za zapošljavanje zajednica odnosi na nepriznavanje kandidatovih obrazovnih kvalifikacija.

¹³¹ Na prijevremenim parlamentarnim izborima 8. juna 2014 godine slijedi šest mjeseci političkog zastoja do izbora Isa Mustafe kao premijera 9. decembra 2014 godine.

¹³² U septembru 2014 godine, KPZ je pokrenuo program stažiranja koji je finansirala Norveška koji podržava postavljanje 100 nealbanskih pripravnika u različitim institucijama na centralnom i lokalnom nivou za period od šest mjeseci, i KPZ planira ponoviti inicijativu. Međutim,

Procjena o pristupu uslugama za zajednice je sprovedena od strane OSCE-a za period od januara 2014 do maja 2015 godine: nakon konsultacija sa opštinskim službenicima i predstavnicima zajednicama na lokalnom nivou, procjenom je zaključeno da su zajednice bile suočene sa problemima u pristupu komunalnim uslugama u 23 od 38 opština. Najčešće zabilježeni problem prijavljen posmatračima OSCE-a bio je nefunkcioniranje ulične rasvjete u naseljima nealbanske zajednice, koje je povezano sa brigom o bezbjednosti.¹³³ Procjena je takođe zabilježila i izvještaje o prekidu snabdijevanja vodom i probleme sa kanalizacionim sistemom u otprilike jednoj trećini opština; međutim, ovaj problem nije nesrazmjerno uticao na zajednice. U sjevernim opštinama, račune koje su izdala komunalna preduzeća pod upravom Srbije i dalje se ne priznaju od strane kosovskih Albanaca, što je dovelo do neplaćanja računa i isključenja.¹³⁴

Od objavljivanja prošlog izvještaja o procjeni prava zajednica, zajednica kosovskih Srba i dalje radije koristi zdravstvene ustanove kojima upravlja Srbija,¹³⁵ iako sanitetski materijal i lijekovi u sistemu pod upravom Srbije i dalje predstavljaju problem jer su kosovske institucije izdale licence za samo jednu ljekarnu na Kosovu koja ima licencu iz Srbije.¹³⁶ Odsustvo licenciranih ljekarni i izbor lijekova koje je odobrila vlada Kosova u popisu licenciranih lijekova može ograničiti isporuku lijekova za medicinske ustanove koje koriste kosovski Srbi.¹³⁷

Pored manjih, više izolovanih zajednica, uključujući i kosovske Srbe povratnike u regionu Peći i opštini Uroševac, kosovski Albanci u opštinama na sjeveru su pogođeni smanjenjem humanitarnih linija prijevoza u periodu od ljeta 2014 do juna 2015 godine. Poseban prijevoz za zajednice, posebno tamo gdje ne postoje komercijalne usluge, ostaje ključni faktor u pristupu zajednica nizu osnovnih usluga.¹³⁸ Iako je glavni most koji povezuje Sjevernu Mitrovicu i Južnu Mitrovicu i dalje blokiran za saobraćaj, a pristup vozilima je ograničen na istočnom ulazu u centar Sjeverne Mitrovice, dokazivi napredak je postignut u području slobode kretanja tokom izvještajnog razdoblja. Ograničenja slobode kretanja zbog barikada na sjeveru Kosova, a što se negativno odrazilo na neke zajednice koje putuju u urbane centre u 2012 i 2013 godini, sada su demontirane i više nisu glavni problem.

Zajednica kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana

Kosovske institucije nisu uspjele ostvariti koordiniranu i sistematsku sprovedbu *Strategije i akcionog plana za integraciju zajednice Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu, 2009-2015*. U januaru 2014. godine, pokušaj je napravljen od strane međuinstitucionalnog upravnog odbora, tada na čelu sa ministarstvom za evropske integracije a sada na čelu sa zamjenikom premijera, da se nadgledaju i koordiniraju prioritetne aktivnosti.¹³⁹ Međutim, nedostaci u komunikaciji i koordinaciji između institucija na centralnom i lokalnom nivou i dalje predstavljaju problem, pogoršani nedostatkom

---

kako je većina pripravnika imala diplome sa univerziteta u Sjevernoj Mitrovici, bilo koje buduće zaposlenje u javnoj službi zavisice od uspješnog priznavanja diploma ili potvrda.

¹³³ Problemi sa uličnom rasvjetom tokom januara 2014. do maja 2015. prijavljeno je posmatračima OSCE-a u 13 opština, koji utiču na nealbanske zajednice u deset od tih 13 (kosovski Romi, Aškalije i Egipćani u šest opština, a kosovski Srbi u četiri opštine). Na primjer u Srbici, sagovornici su istakli da je kosovskim Srbima u Banjoj neugodno šetati oko sela kada je mrak zbog nedostatka ulične rasvjete; slični sigurnosni problemi su u Kosovu Polju vezi mlade djece koja se vraćaju iz škole tokom zime.

¹³⁴ Mnogi kosovski Albanci u ovim opštinama tvrde da je njihovo neplaćanje zbog nesigurnosti u pogledu snabdijevanja električnom energijom, tema Briselskog dijaloga kojim se očekuje da rješenje otvorenih pitanja u energetsom sektoru; pogledajte "Zaključci posrednika EU o implementaciji energetskog sporazuma iz 2013 godine", 25. avgust 2015. godine; za dodatne detalje <http://www.kim.gov.rs/eng/pregovaracki-proces.php> (pristupljeno 28. oktobra 2015.)

¹³⁵ Devetnaest kosovskih opština imaju najmanje jednu ljekarnu koja je licencirana po sistemu zdravstvene zaštite pod upravom Beograda.

¹³⁶ Samo opština Istok ima ljekarne koje su licencirane i u Beogradu a i u Prištini. Beogradsko licencirana ljekarna u Leposaviću podnijela je zahtjev za Kosovsku licencu 10 marta, 2015, ali još nije dobila nikakav odgovor ili dodatne informacije o napretku aplikacije.

¹³⁷ Problemi su prijavljeni u Peći, Leposaviću, Zubin Potoku, Zvečanu, Sjevernoj Mitrovici, Kamenici, Raniľugu, Novom Brdu, Lipljanu, Gračanici, Kosovu Polju i Obiliću.

¹³⁸ Od kraja juna 2015 godine, četiri linije koje završavaju u opštinama Južnoj Mitrovici i Zvečanu nisu bile operativne. Za dalju raspravu, pogledati OSCE izvještaj *Specijalni prevoz za zajednice na Kosovu*, mart 2015, <http://www.osce.org/kosovo/143476> (pristupljeno 28 oktobra 2015).

¹³⁹ "Postavljanje prioritetne akcije predviđene akcionim planom za sprovedbu strategije za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana", februara 2014 godine, ministarstvo za evropske integracije, koji ocrtava prioritetne mjere i aktivnosti koje proizlaze iz *Strategije i akcionog plana za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu, 2009-2015*, uglavnom u sektorima obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i socijalnog staranja, i predviđa njihovu realizaciju do kraja 2015 godine.

političke volje. Kancelarija u uredu premijera za dobro upravljanje (KDU), zadužen za tehničku radnu grupu odgovornu za praćenje i izvještavanje o realizaciji navedene strategije, nije uspjela prikupiti odgovarajuće podatke, dati precizne izvještaje, ili značajno uključiti članove iz tri zajednice u realizaciji ili izvještavanju. U maju 2015 godine, KDU je počela napredovati u razvoju nove strategije za integraciju za period 2016-2020, sa ograničenim sistematskim konsultacijama do sada. Osim sporadičnih pokušaja¹⁴⁰ nekih institucija da poboljšaju integraciju tri zajednice, nije postignut značajniji napredak. Nedvojbeno, najveći napredak je postignut na lokalnoj razini, gdje je nekoliko opština izradilo i usvojilo lokalni akcioni plan (LAP) za integraciju tri zajednice, računajući i uključivanje relevantnog civilnog društva.¹⁴¹

Raseljena lica iz zajednica kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana su u prošlosti bila pogođena zbog njihovog boravka u privremenim kampovima koji su se nalazili na olovom zagađenom tlu: ti logori su sada zatvoreni, i zabrinutost zbog povećane razine olova u krvi se stišala. Praćenje od strane OSCE-a ukazuje na to da je u južnoj Mitrovici u romskoj mahali, gdje se naselila većina RL-a iz kampova zagađenih olovom u Sjevernoj Mitrovici i Zvečanu, u cjelini, pružena adekvatna specijalizirana zdravstvena podrška (iako neki problemi ostaju u pogledu daljnjeg budućeg snabdijevanja).¹⁴²

Kosovske institucije su sprovele nekoliko mjera u cilju povećanja civilne registracije tri zajednice i smanjenje broja onih neregistrovanih i suočavaju dodatnih poteškoća za pristup uslugama. U 2015 godini, MALU i MUP su izdali uputstva opštinama,¹⁴³ ponavljajući slična uputstva tokom proteklih godina, da podstakne mjesec besplatne registracije za kosovske Rome, Aškalije i Egipćane i izuzeće od plaćanja taksi za zakasnjelu registraciju za period od jedne godine. Agencija za registraciju MUP-a je 14. novembra 2014 godine također osnovala radnu grupu za mapiranje neregistrovanih lica na Kosovu.

Ipak je malo učinjeno od strane kosovskih institucija da se rješi visok nivo nepismenosti među kosovskim Romima, Aškalijama i Egipćanima,¹⁴⁴ i nastojanja da se promovira održiva mogućnost zapošljavanja za zajednice su ograničena na sezonske poslove i obuku o pokretanju preduzeća za neke od članove zajednice koji su se vratili. Opštine Uroševac i Orahovac pomogle su sa specifičnim inicijativama velikom broju ljudi iz ovih triju zajednica,¹⁴⁵ ali su druge opštine pružile ograničene mogućnosti za privremeno zapošljavanje, obično za niskokvalifikovane radnike.¹⁴⁶

Uvođenje strožijih kriterija za obitelji koje imaju koristi od socijalne pomoći,¹⁴⁷ koji uključuju usku definiciju "obitelji koje žive u jednom domaćinstvu", bilo je nepovoljno za obitelji kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana, koje često žive u višegeneracijskim obiteljima, a dovela je do uklanjanja mnogih članova zajednice sa liste korisnika. OSCE-ova procjena koja je izvršena između januara 2014 i maja 2015 godine pokazuje da opštinski centri za procjenu socijalnog rada pogođenih članova zajednice

¹⁴⁰ Na primjer, promocija MONT-a za nastavu na romskom jeziku, kao što je već navedeno u preporuci 4.

¹⁴¹ Do kraja juna 2015 godine, LAP je usvojen u deset opština (Prizren, Obilić, Štimlje, Suva Reka, Orahovac, Uroševac, Vučitrn, Đakovica, Istok, i Klina). Osim toga, tri opštine su inicirale izradu LAP-a u izvještajnom razdoblju (Gračanica, Kosovo Polje i Dečani), a još druge tri su izradile i finalizirane LAP koji je ostao na čekanju do formalnog usvajanja do kraja juna 2015 godine (Južna Mitrovica, Kamenica i Gnjilane). Dva LAP-a su istekla tokom izvještajnog razdoblja (Lipljan i Novo Brdo); nejasno je da li su očekivani novi planovi.

¹⁴² Krvni testovi sprovedeni početkom 2015 godine pokazuju da postoji samo jedan slučaj u vezi sa razinom olova iznad 45mg / dl. Međutim, iscrpljivanje donatorskih sredstava znači da adekvatan medicinski tretman više nije dostupan, a mnogi i dalje ostaju s razinom iznad nižeg nivoa od 10mg / dl.

¹⁴³ Odnosno, pismo MALU od 20. januara 2015 godine za opštine, i, pismo za Agenciju za civilnu registraciju izdato 26. marta 2014 godine, ref. 02/426.

¹⁴⁴ U nedavnom izvještaju koji je objavila Kosovska agencija za statistiku pokazuje se da 72,8 posto mladih žena iz tri zajednice između 15 i 24 godina starosti su u stanju pročitati kratku jednostavnu izjavu o svakodnevnom životu, dok je 86,5 posto mladih muškaraca u istoj dobnoj kategoriji u stanju to učiniti. *Istraživanje višestrukih pokazatelja 2013-2014, ključni nalazi*, oktobra 2014. godine, Agencija za statistiku Kosova, dostupno na: https://ask.rks-gov.net/ENG/images/files/MICS20Key20Findings20Report20-20Roma20-20English_20150525.pdf.

¹⁴⁵ Opština Uroševac zaposlila je 77 kosovskih Aškalija u društvenoj kompaniji za odlaganje otpada. Opština Orahovac pokrenula je projekt koji zajedno finansira i EU, pružajući stručno osposobljavanje za devet članova iz tri zajednice (uključujući i pet žena), pomažući im sa početnim poslovima.

¹⁴⁶ Kao primjer, u Klini je osam kosovskih Egipćana i kosovskih Roma dobilo dnevnicu za dvije sedmice za prikupljanje otpada u javnim prostorima, kroz inicijativu "Očistimo Klinu".

¹⁴⁷ Zakon br. 04 / L-096 o izmjenama i dopunama zakona br. 2003/15 o šemi socijalne pomoći na Kosovu, 13. juna 2012 godine.

variraju od opštine do opštine, sa Prištinom, Đakovicom i Južnom Mitrovicom sa najvećim brojem ugroženih korisnika.¹⁴⁸ Ispitanici iz 21 opštine, u OSCE-ovoj procjeni centara za socijalni rad opštine i zajednice, prijavili su veliki broj žalbi protiv negativnih odluka o ispunjavanju uslova za sticanje prava na socijalnu pomoć onih koji su izgubili pravo na socijalnu pomoć zbog novih kriterija. Odgovori ispitanika ukazali su da, iako je mali broj ovih žalbi rezultirao vraćanjem socijalne pomoći, većina njih su bile neuspješne.

Na poslijetku, razgovori sa opštinskim zvaničnicima i predstavnicima zajednica koje je OSCE obavio, ocijenili su utjecaj talasa migracije u razdoblju od 2014-2015 godine iz Kosova u zemlje evropske unije¹⁴⁹ na zajednice koje predstavljaju brojačnu manjinu na opštinskoj razini. U velikom broju opština, predstavnici zajednica su izrazili zabrinutost zbog velikog broja kosovskih Roma, kosovskih Aškalija i kosovskih Egipćana koji su migrirali zbog primarnih faktora kao što su neimaština, nedostatak socijalne zaštite, zdravstvene zaštite i mogućnosti zapošljavanja.¹⁵⁰

Preostali izazovi

Pristup zapošljavanju od strane zajednica i dalje je otežan nepotpunom sprovedbom zakona o civilnoj službi,¹⁵¹ nedostatak napretka u priznavanju diploma, i nedostatak zadovoljavajućih ciljanih politika zapošljavanja za najugroženije. Administrativne prepreke na lijekove i licenciranje ljekarni i dalje ometaju pristup nekim zajednicama zdravstvenoj zaštiti. Preostale osobe bez upisa u civilni registar i dalje se suočavaju sa ozbiljnim preprekama u pristupu nizu prava. Posredna diskriminacija prema zajednicama kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana u donošenju odluka o podobnosti za socijalnu pomoć i dalje predstavlja potencijalni problem.

Centralne institucije tek trebaju kritički preispitati strukture koje su odgovorne za *Strategiju i akcioni plan za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu, 2009-2015*, kako bi se osiguralo da se značajna poboljšanja, uključujući u upravljanju i koordinaciji struktura odgovornih za strategiju, i iskreno uključivanje tri zajednice u planiranju i realizaciji, mogu ugraditi u postpolitiku integracije za 2015 godinu. S obzirom na odgovornosti KDV-a u velikom broju područja kojima se vlada bavi (uključujući ljudska prava, prava djeteta, prava osoba s invaliditetom, dobrog upravljanja, angažman civilnog društva, itd), kao i slabi rezultati ostvareni do sada, trebaju se ozbiljno preispitati kapaciteti KDV-a kako bi efikasno funkcionirali u oblastima politike integracije za ove tri zajednice.

6. INSTITUCIJE ZA LJUDSKA PRAVA

Preporuka 6

Pružiti instituciji ombudsmana odgovarajuće ljudske i finansijske resurse, uključujući i resurse za relevantne aktivnosti podizanja svijesti i obuke, i dosljedno sprovesti preporuke ombudsmana na centralnom i lokalnom nivou.

Trenutna situacija

Institucija ombudsmana na Kosovu (IOK) dobila je ukupno 2.224 pritužbi u 2014. godini¹⁵², što je povećanje od 10 posto u odnosu na prethodnu godinu. Većina tih slučajeva, 75 posto, bili su

¹⁴⁸ Procjene iz zajednica i lokalnih izvora vlasti su da je u Prištini pogođeno oko 400 obitelji, u Đakovici 300 ljudi, u Južnoj Mitrovici 400 ljudi.

¹⁴⁹ OSCE-ov Interni izvještaj, *Procjena neregularne migracije*, 29. aprila 2015 godine.

¹⁵⁰ Izvještajni period za ove procjene je bio 1. jula 2014 do 28. februara 2015. Dok je ovaj fenomen pogodio sve zajednice na Kosovu, u najmanje 14 opština, zajednice u brojačnoj manjini na opštinskom nivou vidjele su više slučajeva migracije od većinske zajednice zbog njihovih težih životnih uvjeta. Konkretnije, u 13 opština, intervjuirani ispitanici iz zajednica izvijestili su da više migranata dolazi iz redova zajednica kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana nego iz većinskih zajednica zbog loših životnih uslova i nedostatka socijalne podrške.

¹⁵¹ Fusnota 129.

¹⁵² Pogledaj IOK, godišnji izvještaj http://www.ombudpersonkosovo.org/repository/docs/RAPORTI_2014_-_anglisht_21841.pdf (pristupljeno 28 oktobra 2015).

neprihvatljivi, jer je većina pritužbi bila i dalje u procesu preispitivanja odluke administrativnog organa ili nisu bili iscrpljeni svi relevantni pravni lijekovi¹⁵³. Što se tiče reagovanja kosovskih institucija, manje od 35 posto zahtjeva i preporuka su bili usklađeni u 2014 godini.¹⁵⁴ Uprkos ovom porastu zahtjeva i ograničenom institucionalnom reagovanju, IOK je dobila dodatne odgovornosti kroz zakon o ombudsmanu iz 2015 godine, kojim se uspostavlja preventivni mehanizam za sprječavanje mučenja i drugih surovih, nehumanih i ponižavajućih postupanja, kao i kroz zakon o zaštiti od diskriminacije koji daje IOK-u ulogu tijela za ravnopravnost.¹⁵⁵ IOK funkcionira kroz jedan centralni i osam regionalnih ureda, suočavajući se sa problemima zbog neadekvatnog uredskog prostora, što utiče na zapošljavanje osoblja sa invaliditetom i odgovarajućeg prostora za razgovor sa žaliocima.¹⁵⁶

Praćenje od strane OSCE-a uočilo je druge probleme, uključujući i organizacijske slabosti IOK-a: neadekvatne strukture internog upravljanja i komunikacije; nedostatak procedura za godišnje planiranje; neadekvatna komunikacija ili neadekvatan rad sa zajednicom od strane regionalnih ureda¹⁵⁷; i, nedostatak suradnje s civilnim društvom. Vanjske komunikacije sa zajednicama su i dalje poseban izazov.¹⁵⁸ Svi ovi problemi i dalje ograničavaju sposobnost IOK da efikasno rješava potrebe ugroženih i marginaliziranih osoba.

Mandat ombudsmana i njegovih zamjenika istekao je u junu 2014 godine odnosno u oktobru 2014 godine. U prelaznom periodu, IOK je vodio privremeno imenovani ombudsman, uz podršku pet poslanika, na osnovu tehničkog mandata bez mogućnosti ponovnog imenovanja.¹⁵⁹ Postupak izbora ombudsmana trajao je od objavljivanja prvog konkursa u januaru 2014 godine, za kojim su uslijedila dva neuspjela pokušaja SK-a da nekog izabere, prije imenovanja g. Hilmi Jasharija u julu 2015 godine.¹⁶⁰

Preostali izazovi

Iako je pozitivno to što su nove odgovornosti date IOK-u, praktični izazovi mogu biti još veći usljed povećanog obima posla u uredu. Kao što je izraženo od strane ombudsmana u više navrata, iako IOK ima dovoljno budžetskih sredstava za redovan rad, sa preuzimanjem novih dužnosti biće potreban veći broj zaposlenih i razvoj kapaciteta kako starog tako i novog osoblja,¹⁶¹ kao i bolje unutrašnje upravljanje i bolja komunikacija. Dijelom kao rezultat problema sa poslovnim prostorom i ograničenom mogućnosti za razgovore sa žaliocima, bilo je veoma veliki broj neprihvatljivih žalbi tijekom 2014 godine, oko 75 posto od ukupnog broja primljenih predmeta.¹⁶²

---

¹⁵³ Strana 23, fusnota 152.

¹⁵⁴ Strane 93-100, fusnota 152.

¹⁵⁵ Vidi član 17, zakon br. 05/L-019 o ombudsmanu, i, član 12, zakon br. 05/L-021 o zaštiti od diskriminacije, 28 maja 2015.

¹⁵⁶ Trenutno centralni ured IOK-a je u iznajmljenoj privatnoj kući. Regionalni uredi IOK-a su osnovani u Prizrenu, Peći, Đakovici, Gnjilanu, Uroševcu, Štrpcu, Južnoj Mitrovici i Sjevernoj Mitrovici.

¹⁵⁷ 'Otvoreni dani' koje je sprovela IOK, pružaju mjesečnu priliku sastati se sa ombudsmanom ili sa njegovim zamjenicima u različitim opštinama. Unatoč tome što IOK izvještava da su ovi dani dobro reklamirani, praćenje koje je OSCE sproveo ukazuje na to da ove aktivnosti nisu veoma uspješne u smislu da dopru do dovoljnog broja ljudi. Osim 'Otvorenih dana', većina terenske inicijative je ograničena na sudjelovanje IOK-a u aktivnostima u organizaciji civilnog društva ili međunarodnih organizacija (na primjer, IOK je učestvovao u aktivnostima koje su podržali UNICEF ili civilno društvo).

¹⁵⁸ Na primjer, regionalni ured ombudsmana (RUO) u Gračanicima nije imao osoblje koje govori albanski, dok RUO u Prizrenu nema sposobnost komuniciranja na srpskom, bosanskom ili turskom.

¹⁵⁹ Jedan od imenovanih poslanika, G.Bogoljub Staletović, iz zajednice kosovskih srba, suspendiran je u junu 2014 godine, i nije zamijenjen u izvještajnom razdoblju; njegov mandat je istekao u oktobru 2014 godine.

¹⁶⁰ Propalih pokušaja je bilo na izborima u martu 2014 godine i u aprilu 2015 godine. Dana 2. jula 2015 godine, Hilmi Jašari je izabran od strane SK kao ombudsman, da naslijedi Sami Kurteshija, koji je bio imenovan privremenim ombudsmanom od juna 2014 godine.

¹⁶¹ Dok se za osoblje predviđa 63 zaposlenih, IOK ima 54 zaposlenih, uključujući i nealbansko osoblje.

¹⁶² Fusnota 152.

Preporuka 7

Poduzeti sve potrebne korake za donošenje primjenljivijeg zakona protiv diskriminacije i osigurati da su opštinske vlasti odgovarajuće osposobljene i upućene u rad na relevantnim žalbama; uspostaviti sveobuhvatan sistem u skladu s relevantnim standardima zaštite podataka, prikupiti razvrstane informacije o žalbama koje se odnose na diskriminaciju, olakšati razvoj ciljanih mjera za unapređenje pune i stvarne ravnopravnosti pripadnika manjinskih zajednica.

Trenutna situacija

Zakon protiv diskriminacije¹⁶³ iz 2004. godine je ocijenjen kao sveobuhvatan u definiranju svih oblika diskriminacije¹⁶⁴ i osnova za zaštitu i promociju jednakosti, ravnopravnog postupanka i tolerancije. Međutim, ocijenjen je kao loš u propisivanju mehanizama za sprovedbu, čineći njegovu realizaciju slabom. U izvještajnom razdoblju, ured premijera postigao je daljnji napredak izradom nacrtu paketa zakona o ljudskim pravima, uključujući i zakon o ombudsmanu, revidirani zakon o zaštiti od diskriminacije,¹⁶⁵ i zakon o ravnopravnosti spolova¹⁶⁶, koji su odobreni od strane skupštine Kosova 28. maja 2015.

Novi zakon o zaštiti od diskriminacije pruža sveobuhvatnije definicije koje se tiču mehanizama i pravnih sredstava za sprovedbu, posebno u vezi sa IOK i sudovima, i propisuje sankcije¹⁶⁷. Pored funkcije ombudsmana u praćenju slučajeva diskriminacije,¹⁶⁸ navedeni zakon daje ombudsmanu odgovornost da djeluje kao organ za ravnopravnost,¹⁶⁹ ali ne predviđa osnivanje centra za ravnopravno postupanje ili slične mjere izvršenja, ostavljajući veliku prazninu koja se mora otkloniti radi efikasne sprovedbe¹⁷⁰. Međutim, razvoj internih upravljačkih struktura u IOK nije završen, i novi zakon o zaštiti od diskriminacije predviđa donošenje podzakonskih akata u roku od šest mjeseci od njegovog donošenja.¹⁷¹

Praćenje preduzeto od strane OSCE-a, uprkos ovim važnim normativnim razvojem, nije identifikovalo nikakav značajni napredak u sprovedbi, primjećujući da sudovima nije podnesen nijedan slučaj koji se direktno odnosi na diskriminaciju. Slučajevi koje su došli do sudova po raznim drugim osnovama (kao što je nasilje u porodici i zapošljavanje) i koji su možda sadržali elemente diskriminacije nisu tretirani kao slučajevi diskriminacije od strane onih koji su odgovorni za obradu i donošenje odluka za njih. Osim toga, poznavanje zakonodavstva protiv diskriminacije i obaveza u sudstvu, kosovskim institucijama i široj javnosti, OSCE je tokom izvještajnog razdoblja ocijenio kao ograničeno, bez obzira na institucionalne obaveze za promociju jednakosti i izradi, promoviranju i pokretanju programa za informiranost javnosti.¹⁷²

Preostali izazovi

Praćenje koje je preduzeto od strane OSCE-a ukazuje na važne praznine u kapacitetu pravosudnih institucija da se efikasno bave slučajevima diskriminacije kada se isti pojave. Ključna područja za izgradnju kapaciteta i obuku po procjenama OSCE-a uključuju strateško parničenje, identifikaciju i gonjenje slučajeva diskriminacije, podizanje svijesti i izvještavanje. Ključni akteri, uključujući IOK i

¹⁶³ Zakon br. 2004/3 protiv diskriminacije na Kosovu, 19. februara 2004. godine.

¹⁶⁴ To uključuje neposrednu diskriminaciju, posrednu diskriminaciju, uznemiravanje, upute za diskriminaciju, viktimizaciju i segregaciju.

¹⁶⁵ Fusnota 155.

¹⁶⁶ Zakon br. 05 / L -020 o ravnopravnosti spolova, 28. maja 2015. godine.

¹⁶⁷ Član 12. zakona o zaštiti od diskriminacije (fusnota 165) uključuje žalbene mehanizme gdje osobe mogu podnijeti svoje tvrdnje u IOK, član 9.2.12 obavezuje IOK da podnosi godišnje izvještaje SK-u o provedbi zakona, i članovi 13 do 17 odnose se na sudove.

¹⁶⁸ U praksi, IOK, između ostalih funkcija, prati slučajeve diskriminacije. Jedan od pet poslanika vodi odjel za borbu protiv diskriminacije, koji je podijeljen na šest jedinica koje pokrivaju prava djece, ravnopravnosti spolova, prava osoba s invaliditetom, trgovine ljudima i nasilja u porodici, prava zajednica i socijalna pitanja i prava lezbijki, gejeva, biseksualnih i transrodnih osoba.

¹⁶⁹ Tijelo jednakosti je mehanizam za promociju, praćenje i podršku jednakom tretmanu, bez diskriminacije na osnovama zaštićenim zakonom o ravnopravnosti spolova i zakonom o zabrani diskriminacije.

¹⁷⁰ Molimo pogledajte preporuku 6 u glavnom dijelu ovog izvještaja.

¹⁷¹ Član 26. zakona o zaštiti od diskriminacije, fusnota 165.

¹⁷² I prethodni i novi zakon uključuju pozitivnu obavezu promoviranja odredbi zakona (na primjer, član 25 o javnoj svijesti, zakon o zaštiti od diskriminacije iz 2015. godine, fusnota 165).

druge kosovske institucije, suočavaju se sa ograničenjima kapaciteta u sprovedbi njihovih odgovornosti i mandata u odnosu na promociju jednakosti i sprečavanje diskriminacije. Primjena zakona iz 2015 godine o zaštiti od diskriminacije u mnogome će zavisiti od svijesti javnosti o dostupnim pravnim lijekovima: ozbiljni izazovi ostaju u primjeni obaveza kosovskih institucija da promoviraju jednakost kroz podizanje javne svijesti.

7. POVRATAK I REINTEGRACIJA

Preporuka 8

Unaprijediti centralnu koordinaciju pomoći za povratak putem ciljanih nadzora i instrukcija i osigurati da su opštinski zvaničnici pogodno osposobljeni; nastaviti napore na promociji održivog povratka kroz ciljane subvencije i druge mjere u cilju stvaranja radnih mjesta i poslovne mogućnosti u udaljenim lokacijama.

Trenutna situacija

Prema podacima visokog komesarijata Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR), od 220.000 raseljenih lica van Kosova, samo 26,098 se vratilo nakon sukoba 1999 godine i nereda 2004 godine.¹⁷³ UNHCR procjenjuje da je 17.227 osoba interno raseljeno, sa 579 osoba koje i dalje žive u 32 kolektivna centra širom Kosova.¹⁷⁴ U toku izvještajnog razdoblja od juna 2014 godine do jula 2015 godine, došlo je do blagog porasta dobrovoljnih povratka raseljenih lica na Kosovu, sa 769 raseljenih lica koja su se vratila, u odnosu na 682 povratka u prethodnom razdoblju od juna 2013 do jula 2014 godine.¹⁷⁵ Međutim, procjene OSCE-a i UNHCR-a su da je u opštem smislu interes za povratak znatno smanjen u proteklih nekoliko godina.¹⁷⁶

Praćenjem preduzetim od strane OSCE-a ocijenjeno je da je od 479 sigurnosnih incidenata koji su usmjereni na pripadnike zajednica zabilježenih u izvještajnom razdoblju (kao što je navedeno u preporuci 2), oko 22 posto je pogodilo povratnike, sa kosovskim Srbima koji su najčešće pogođena zajednica.¹⁷⁷ Kao što je gore navedeno (pod preporukom 2), relativno malo je učinjeno od strane opštinskih i centralnih institucija na obeshrabrivanju takvih incidenata, što neminovno utječe na održivost povratka i budući interes za povratak.

Osnivanje OKZP u većini opština na Kosovu je pozitivno.¹⁷⁸ Međutim, praćenje poduzeto od strane OSCE-a identificira uglavnom slabu usklađenost sa njihovom obavezom da se uključe u aktivnosti na terenu za informisanje i procijenu potreba povratnika, ili da identifikuju i realizuju projekte u korist povratnika. U izvještajnom razdoblju, samo 11 OKZP je poduzelo terenske posjete, nijedna često.¹⁷⁹ Radne grupe za povratak i opštinske radne grupe za povratak, opštinski mehanizmi predviđeni za podršku u radu OKZP-a, nisu uspostavljeni u svim opštinama i njihov učinak nije dovoljan.¹⁸⁰ Zbog nedostatka zakonskog okvira o raseljavanju i povratku, OKZP i lokalne institucije nastavljaju da prate procedure zasnovane na zastarelom UNMIK-ovom uputstvu i nepotpunim smjernicama praktične

¹⁷³ UNHCR kvartalni statistički pregled, juna 2015 godine.

¹⁷⁴ Fusnota 173.

¹⁷⁵ Fusnota 183. Treba napomenuti da se ovo malo povećanje može pripisati činjenici da je implementacija projekta EU faza IV Povratak i reintegracija održana u ovom periodu, pružajući podršku osobama za reintegraciju.

¹⁷⁶ Vidi izvještaj OSCE-a o dobrovoljnom procesu povratka, fusnota 31.

¹⁷⁷ Generalno, ovi incidenti koji utiču na lokalitete povratka su koncentrirani u regionu Peći, s manjim brojem incidenata također zabilježenih regionima u Prizrenu, Mitrovici i Uroševcu. Više informacija o sigurnosti koje utiču, između ostalog, na povratak može se naći pod preporukom 2 ovog izvještaja.

¹⁷⁸ Fusnota 121.

¹⁷⁹ OKZP u Srbici, Gnjilanu, Kamenici, Novom Brdu, Partešu, Ranilugu, Dečanu, Đakovicu, Istoku, Klini i Peći imali su terenske aktivnosti, sa samo četiri opštine koje su obavile preko četiri posjete tokom izvještajnog razdoblja.

¹⁸⁰ Tokom izvještajnog razdoblja opštinske radne grupe za povratak uspostavljene su u 24 od 38 opština i samo 16 od njih su funkcionirale. Osim toga, funkcioniranje ovih opštinskih radnih grupa za povratak, u svim, osim u dvije opštine (Kosovo Polje i Novo Brdo) je bilo isključivo vezano za sprovedbu projekata povratka i reintegracije faza II i faza IV koje EU finansira.

politike,¹⁸¹ što je dovelo do praktičnih problema u koordinaciji i sprovođenju podrške za povratnike, uključujući i odgovornost. Centralne institucije nisu organizirale obuku za OKZP tokom izvještajnog razdoblja, ili nisu rješile hitnu potrebu za centraliziranom bazom podataka za informisanje i praćenje pomoći.

MZP je djelomično, sa nezavršenom inicijativom, rješilo praznine u pravnom okviru za raseljavanje u martu 2014 godine,¹⁸² ali je ostvarila značajan napredak od tada sa početkom izrade propisa o raseljavanju.¹⁸³ U maju 2015 godine, MZP je uspostavilo međuministarsku radnu grupu za povratak¹⁸⁴ koja je radila na ohrabrivanju povratka, zatvaranju preostalih kolektivnih centara, održavanju regionalne suradnje za povratak i odobravanju osnivanja tri grupe na lokalnom nivou u posebno teškim lokacijama.¹⁸⁵ Neriješena imovinska pitanja i dalje spriječavaju raseljena lica da uživaju njihova imovinska prava¹⁸⁶, a deset opština je preduzelo korake da dodijeli zemljište za projekte povratka,¹⁸⁷ dok druge nisu bile u stanju da daju takva izdvajanja zbog prepreka, uključujući i nepotpune evidencije opštinskog zemljišta, nejasne zakonske procedure o vraćanju zemljišta društvenog preduzeća i razmjene zemljišta sa kosovskom agencijom za privatizaciju. Peticije koje su podnijele prijemne zajednice u znak protesta zbog povratka bili su još jedna prepreka za povratak u šest opština u izvještajnom razdoblju.¹⁸⁸ Neke pozitivne mjere su poduzete od strane kosovskih institucija na obavještanju raseljenih lica o postupku eksproprijacije,¹⁸⁹ i, uz međunarodnu podršku, raseljena lica sa Kosova koja trenutno žive u nekoliko lokacija širom Srbije okoristila su se od informativnih kampanja za podizanje svijesti o postupcima i rokovima za prijavu za legalizaciju bespravne gradnje.¹⁹⁰

Revidirana strategija za zajednice i povratak MZP-a¹⁹¹ predstavlja napredak zato što razvija konkretne strateške ciljeve za održivi povratak i osnaživanje zajednica, rješavajući pitanja kao što su održivost povratka, dodjelu zemljišta, proces selekcije, zatvaranje kolektivnih centara, kao i institucionalnu koordinaciju i upravljanje podacima. Od usvajanja strategije u januaru 2014 godine, brojke UNHCR-a pokazuju da je broj osoba koje borave u kolektivnim centrima pao sa 663 na 585 u junu 2015 godine. Pošto MZP nije imala nikakve izvještaje o napretku, nije jasno da li je to smanjenje zbog institucionalnog djelovanja ili ličnog rješenja koje su pronašli bivši stanovnici kolektivnih centara. Posljednjih privremeni kolektivni centar u Leposaviću za raseljena lica kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana službeno je zatvoren u decembru 2013.¹⁹² Međutim, tri obitelji su odbile da budu preseljene iz sigurnosnih razloga, i nevladina organizacija Mercy Corps i dalje tražiti alternative za njihov trajni smještaj. Do sada se Mercy Corps suočila sa oklijevanjem iz opštine i okolnih prijemnih zajednica u vezi dodjele zemljišta ili renoviranja imovine za ove obitelji. Praćenje preduzeto od strane OSCE-a

¹⁸¹ *Protokol o dobrovoljnom povratku i održivom povratku* (između UNMIK-a i privremenih institucija samouprave na Kosovu i vlade Srbije, 2006), obuhvaćen u *Revidiranom priručniku za održivi povratak* (2006), dopunjen *Smjernicama za implementaciju podršku povratka* (2012).

¹⁸² Ova inicijativa o IRL je bila da se počne s procjenom, ali aktivnosti nisu napredovale zbog nedostatka sredstava i problema prikupljanja podataka u sjevernim opštinama.

¹⁸³ MZP je sazvalo grupu na tehničkom nivou za izradu uredbe o povratku i reintegraciji u septembru 2015 godine, s ciljem da se finalizira u 2015 godini.

¹⁸⁴ Osnovana je 3. juna 2015 godine, strateški ciljevi radne grupe dostupni su na: <http://www.mkk-ks.org/?page=2,6>.

¹⁸⁵ Brđani (Sjeverna Mitrovica), Svinjare (Južna Mitrovica), i Mušutište (Suha Reka).

¹⁸⁶ Glavni izazovi su slučajevi neriješenih odštetnih zahtjeva (oko 22.000), problemi sa deložacijom i redeložacijom, ilegalnim zauzimanjem, i plaćanje poreza na imovinu. Pored toga, održiva stambena rješenja su ograničena problemima s opštinama u vezi sa dodjelom zemljišta. Raseljena lica su također pogođena nedostacima u provođenju eksproprijacije i legalizacije nedozvoljene gradnje.

¹⁸⁷ Gnjilane, Kamenica, Ranilug, Istok, Parteš, Lipljan, Klina, Peć, Štrpce, Gračanica.

¹⁸⁸ Fusnota 32.

¹⁸⁹ Regulisano zakonom br. 03 / L-139 o eksproprijaciji nepokretne imovine, 28. oktobra 2010 godine. Po članu 7.3.4.1, tri javne rasprave su organizovane u februaru 2015 godine, a prisustvovali su nealbanski vlasnici imovine koji su imali priliku da pokrenu pitanja i zatraže dodatna objašnjenja. Obavještenje o eksproprijaciji je dostavljeno pogođenim vlasnicima na oba službena jezika, albanskom i srpskom, u skladu sa članom 7.2 zakona br.02 / L-37 o upotrebi jezika, 27. jula 2006.

¹⁹⁰ Zakon br. 04 / L-188 o tretiranju građevina bez dozvole, 26. decembra 2013 godine, predviđa registraciju svih takvih objekata do 5. februara 2015. godine, naknadno produžen do 11. juna 2015.

¹⁹¹ *Strategija za zajednice i povratak (2014-2018)* ima četiri strateška cilja: održivi povratak raseljenih lica na Kosovu i u regiji; osnaživanje i stabilizaciju zajednica na Kosovu; izradu i dopunu pravnog okvira MZP-a u odnosu na zajednice, povratak i reintegraciju; i unapređenje internog rukovodstva MZP-a.

¹⁹² Obitelji iz logora su preseljeni u Romsku mahalalu u Južnoj Mitrovici u sklopu projekta finsiranog od strane EU / IPA koji sprovodi Mercy Corps.

pokazalo je da su OKZP i MZP u izvještajnom periodu pružili podršku povratku raseljenih lica, uglavnom kroz stambene projekte i pružanje hitnih paketa.¹⁹³

Preostali izazovi

Sprovedba pomoći za povratak će ostati problematična bez sveobuhvatnog pravnog okvira za raseljena lica, i standardiziranih procesa i mehanizama za pomoć i podršku osobama koje žele da se vrate, uključujući i centralne baze podataka. Racionalizacija koordinacije između centralnog i lokalnog nivoa i funkcioniranje odgovornih mehanizama biće važan korak. Neriješena imovinska pitanja imaju ozbiljan utjecaj na povratak, a raseljena lica su i dalje u nepovoljnom položaju u pogledu pristupa informacijama: prepreke u raspodjeli zemljišta su *de facto* blokirali ili značajno smanjili povratak nekoliko raseljenih obitelji van Kosova koje bi inače nastavile sa povratkom. Potpuna i efikasna institucionalna aktivnost u vezi programa za povratak na lokalnom i centralnom nivou i dalje je otežana zbog nedostatka strateške podrške iz različitih uključenih kosovskih institucija, ne samo MZP, već i MALU, MONT, MUP, PK, itd.

8. KULTURA I MEDIJI

Preporuka 10

Osmisliti transparentan mehanizam, na osnovu objektivnih kriterija i jasne procedure aplikacija, za pružanje podrške kulturnim aktivnostima svih manjinskih zajednica; nastaviti sa naporima na završavanju preostalih radova koji su bili potrebni zbog nasilja u martu 2004 godine, i pružiti sigurnost kulturnih i vjerskih mjesta svih manjinskih zajednica, uključujući njihove posebne zaštićene zone.

Trenutna situacija

Ministarstvo kulture, omladine i sporta (MKOS) tražilo je da se revidira zakon o kulturnoj baštini, ali se nije uspjelo konsultovati sa zajednicama i religijskim grupama. Međutim, zakon je povučen za daljnju konsultaciju ubrzo nakon njegovog podnošenja u SK u maju 2015 godine. S početkom 2015 godine, MKOS je iniciralo izradu strategije o kulturnoj baštini, očekivajući da će dati političke smjernice ovoj oblasti. MKOS je pokrenulo bazu podataka kulturne baštine u julu 2014. godine, do sada listajući oko 200 od 1.441 spomenika kulturnog nasljeđa¹⁹⁴ pod privremenom zaštitom. MKOS je sproveo projekat hitne intervencije uključujući hitne radove na zaštiti 36 od ukupno 50 prioriternih objekata. MKOS je također najavio projekat za vizualizaciju spomenika¹⁹⁵ u 2013 godini, nastavljajući sa radom u toku 2014 godine, s ciljem pružanja podrške u dokumentaciji i digitalnoj promociji mjesta kulturne baštine.¹⁹⁶

Praćenje preduzeto od strane OSCE-a identifikovalo je značajan napredak u rješavanju normativne praznine po pitanju kulturne baštine od prethodnog izvještaja o procjeni prava zajednica. Zakon o historijskom centru Prizrena i zakon o selu Velika Hoča su usvojeni,¹⁹⁷ definirajući ograničene ili zabranjene aktivnosti unutar ova dva područja. Ovi zakoni su praćeni sa dva administrativna uputstva,

¹⁹³ Kao primjer, opština Novo Brdo je pružila privremeno sklonište za jednu povratničku obitelj, dok je OKZP Lipljan podržao povratničku obitelj Aškalića s drvima za potpalu i ostalim prehrambenim i neprehrambenim proizvodima, slično kao i u opštini Uroševac, hrana i neprehrambeni artikli za 18 obitelji kosovskih Srba povratnika na pravoslavni Uskrs. Opštine Obilić i Klina dodijelile su zemljište i podržali su izgradnju za značajan broj povratnika, posebno za 52 kuća u Plemetini kao dio projekta koji finansiraju donatori.

¹⁹⁴ To uključuje arhitektonsku, arheološku i pokretnu baštinu.

¹⁹⁵ Inicijativa omogućuje korišćenje novih tehnika digitalizacije, uključujući: i) panoramsku fotografiju, ii) očuvanje kulturne baštine, iii) priča / narativa (virtualna šetnja). Projekt se zasniva na projektu podržanom od strane UNESCO "Google Wonders Project".

¹⁹⁶ Digitalna Promocija baštine "Wiki Loves Monuments" globalni projekt ima za cilj promociju i dokumentiranje kulturne baštine, sada se sproveo po prvi put na Kosovu, sa institucionalnom podrškom i podrškom civilnog društva.

¹⁹⁷ Zakon br. 04 / L-066 o istorijskom centru Prizrena, 18. jul 2012 godine i zakon br.04 / L-062 o selu Velika Hoča, 18. jula 2012 godine, usvojeni su kao što je predviđeno zakonom br. 03 / L -039 o specijalnim zaštićenim zonama, 04. juna 2008 godine, član 7 (m) i član 8. Ova dva zakona određuju pravila o zaštiti, administraciji i održivom razvoju ta dva područja.

kojima se uređuje osnivanje i funkcioniranje dva odgovarajuća vijeća i usvojena su u aprilu 2014 godine.¹⁹⁸ Praćenje preduzeto od strane OSCE-a zabilježilo je da je vijeće Prizrena održavalo mjesečne sastanke tokom izvještajnog perioda (prelazeći potrebnu kvartalnu učestalost), raspravljalo i razmatralo aktivnosti u specijalnoj zaštitnoj zoni (SZZ).¹⁹⁹ Opština Prizren je također imenovala administratora u 2014 godini a u 2015 godini izdvojila je poslovni prostor za vijeće kako je to bilo zahtjevano. Vijeće SZZ-a za Veliku Hoću je osnovano u januaru 2015 godine, a u oktobru 2015 godine osiguran je budžet za datu godinu za oba vijeća.

Međutim, prema godišnjoj statistici PK-a iz 2014 godine, 87 napada je bili usmjereno na lokalitetima vjerske baštine u toj godini, i to 42 napada usmjerena prema pravoslavnim lokalitetima, 40 usmjerena prema muslimanskim lokalitetima, i 5 prema katoličkim lokalitetima; ovo ukupno odražava isti broj napada koje je PK zabilježila u prethodnoj godini, bez smanjivanja od objavljivanja posljednjeg izvještaja o procjeni prava zajednica.²⁰⁰ Praćenje poduzeto od strane OSCE-a tokom izvještajnog razdoblja od juna 2014 godine do jula 2015 godine također je zabilježilo slučajeve zastrašivanja i prijetnji pripadnicima manjinskih religijskih zajednica, kao što su časne sestre i svećenici: ovi incidenti uključuju kamenovanje parohija i pokušaji da se ometaju ili budu mete hodočasnici koji putuju ka vjerskim lokalitetima.²⁰¹ Bespravna gradnja u SZZ i dalje je problem, s nekoliko zabilježenih incidenata tokom izvještajnog razdoblja.²⁰² Uprkos tome, suradnja i odnosi između kosovskih institucija i srpske pravoslavne crkve (SPC) su poboljšani kroz, između ostalog, vijeće za primjenu i praćenje (VPP).²⁰³ SPC su češće konsultovale kosovske institucije u izvještajnom razdoblju, kroz tijela VPP-a i opština, nego što su to radile u prošlosti, a posebno u slučajevima koji se odnose na odluke koje utječu na područja SZZ-a. Ostali pozitivni koraci su uključivali izgradnju odnosa između SPC i opštinskih čelnika kroz posjete i razgovore o lokalnim pitanjima.²⁰⁴ Odnosi između SPC i kosovskih institucija su, međutim, bili osporeni krajem 2015 godine kada su se kosovske institucije kandidirale za članstvo u UNESCO.

Institucionalna podrška za promociju kulture i tradicije zajednica kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana u velikoj mjeri je ograničena na proslavu dana Roma. Dok mnoge opštine nisu obilježile ovaj dan ni na koji način, šest opština je pružilo značajnu podršku, uključujući i sredstva, za realizaciju ovih aktivnosti. Praćenje preduzeto od strane OSCE-a ukazuje na to da takve aktivnosti više nisu ograničene samo na glazbu ili ples, i da su sada počeli da uključuju razgovore o društvenoj situaciji zajednica i događaje na romskom jeziku.²⁰⁵

---

¹⁹⁸ Administrativno uputstvo br. 12/2014 o osnivanju, selekciji i odgovornostima u radu vijeća za kulturnu baštinu i ureda historijskog centra Prizrena, 29. aprila 2014.; Administrativno uputstvo br. 11/2014 o osnivanju, selekciji, odgovornostima i radu savjeta u selu Velika Hoća, 29. aprila 2014 godine.

¹⁹⁹ Član 16. zakona br.04 / L-066 o historijskom centru Prizrena, 18. jula 2012 godine, predviđa da vijeće treba dostaviti mišljenje za građevinske dozvole, srušiti, mijenjati ili promijeniti upotrebu objekata, obavljati privremene aktivnosti ili bilo koji drugi razvoj u okviru historijskog centra Prizrena.

²⁰⁰ Prema godišnjoj statistici PK-a za 2013 godinu, bilo je opet 87 napada usmjerenih ka lokalitetima vjerske baštine, konkretno, 41 usmjerena na srpske pravoslavne lokalitete, 31 na muslimanske lokalitete, 9 na katoličkom lokacijama i 6 na drugim lokacijama. PK ne razvrstava ove podatke da li su ciljane lokacije u onim zajednica u brojčanoj manjini na opštinskom nivou (npr. katolički ili muslimanski lokaliteti kosovskih albana u opštini sa većinskim srpskim stanovništvom, npr muslimanski lokaliteti kosovskih Bošnjaka u opštinama sa većinskim albanskim stanovništvom, itd).

²⁰¹ Bilo je sedam takvih slučajeva zabilježenih u izvještajnom razdoblju, uključujući i nekoliko telefonskih prijetnji časnim sestrama u Gorioč samostanu, prijetnje sveštenicima srpske pravoslavne crkve u Istoku i Prištini, kamenovanje parohija u Orahovcu i Vučitrnu, i bacanje jaja na katolički studentski dom u Prištini. Pored toga, hodočasnici su bili spriječeni da dođu do samostana u gradu Đakovici i uništeni manastir u Mušutištu, Suva Reka.

²⁰² Kao primjer: SZZ Manastir Visoki Dečani, gdje su izgrađeni ribnjak i restoran, i SZZ Pečka Patrijaršija, gdje su izgrađene drvene kolibe za kafice i improvizirani drveni most.

²⁰³ Zakon br. 03 / L-039 o specijalnim zaštićenim zonama, 4. juna 2008 godine, predviđa osnivanje MOS koji je odgovoran za praćenje i olakšavanje SZZ. Prvi sastanak IMC je održan 26. februara 2013 godine, a do kraja juna 2015 godine, IMC je riješio nekoliko slučajeva u vezi nelegalne gradnje u SZZ, kao i pružao druga rješenja za slične probleme.

²⁰⁴ Na primjer: dugoročni ugovor za iznajmljivanje na stambenoj imovini pod vlasništvom manastira Devič, potpisan sa opštinom Srbica, i nastupna posjeta opštinskih službenika Srbije u septembru 2014 godine manastiru Devič; sastanak sa gradonačelnikom Peći i sa patrijaršijom u Peći; i, ponovno uspostavljanje odnosa između gradonačelnika Dečani i manastira Visoki Dečani preko opštinske posjete manastiru u martu 2015 godine kako bi raspravljali o održavanju puteva, zatim posjeta gradonačelnika na pravoslavni Uskrs.

²⁰⁵ Opština Gračanica bila je domaćin proslave Svjetskog dana Roma sa nastupima folklornih grupa i večerima poezije, uključujući 5.485 € sredstava za dokumentarni film. Opštine Peć i Prizren podržale su izložbe slika, fotografija, tradicionalne nošnje i zanata, i okruglih stolova gdje se raspravljalo o dostignućima i izazovima zajednice kosovskih Roma. Prizren je podržao pozorišnu predstavu na romskom jeziku sa 1000 €, Peć je izdvojila € 400 za kulturne aktivnosti, i Uroševac je vidio nastup romske nacionalne muzike i plesa. U Đakovici je lokalna

Preostali izazovi

Broj incidenata koji utječu na kulturno i vjersko nasljeđe zajednica i dalje je vrlo zabrinjavajući, i to negativno utiče i na međuetničke odnose i na prava zajednica da uživaju i imaju koristi od njihove baštine. Bespravna gradnja u SZZ i dalje je problematična, a kosovske institucije tek trebaju osigurati adekvatne i pravovremene reakcije, uključujući preventivne mjere i redovne terenske posjete lokalitetima: uloge i nadležnosti inspektora ostaju bez potrebnog stepena usmjeravanja. Rješavanje nedostataka kulturne baštine od strane centralnih institucija i dalje ostaje izazov s obzirom na povlačenje prijedloga zakona o kulturnoj baštini; konsultacije o nacrtu zakona će se morati održati sa, između ostalog, predstavnicima svih zajednica, uključujući i vjerske zajednice, kako bi se uzele u obzir njihove potrebe i zabrinutost. Finansijska sredstva ostaju ograničena i, bez obzira na realizaciju nekoliko pozitivnih projekata podržanih od strane MKOS, bitno je da zajednice budu u stanju dobiti mogućnosti i finansijska sredstva za unapređenje i zaštitu njihove kulturne baštine na Kosovu.

Preporuka 11

Unaprijediti prisutnost jezika manjinskih zajednica u javnim elektronskim i štampanim medijima i osigurati da se interes zajednice, uključujući i one brojčano manje, adekvatno i objektivno odražava; preduzeti odlučne mjere kako bi se poboljšalo efikasno učešće predstavnika Roma, Aškalija i Egipćana u koordinaciji i sprovođenju Strategije i akcionog plana, i povećati njihovu zastupljenost u javnoj upravi.

Trenutna situacija

Praćenje preduzeto od strane OSCE-a u 2013 godini pokazalo je određeni napredak u pristupu elektronskim i štampanim medijima na jezicima brojčano manjih zajednica. Javno emitiranje na srpskom jeziku preko Radio televizije Kosova 2 (RTK 2), koje je počelo u junu 2013 godine, dodeljuje 15 posto vremena za programe na jeziku drugih zajednica.²⁰⁶ Osim toga, poboljšanja su uočena od strane OSCE-a u kvalitetu izvještavanja i dostupnosti informacija za zajednice. Napredak je također napravljen na zahtjev kosovskih egipatskih i aškalijskih predstavnika Radio televizije Kosova 1 (RTK1) za program na albanskom jeziku posvećen njihovim zajednicama,²⁰⁷ gdje je u izvještajnom periodu viđeno prvo emitiranje programa javne televizije posvećeno dvema zajednicama početkom 2014 godine. RTK1 je obilježio "Dan Aškalija" u februaru 2014 godine, uvođenjem mjesečnog programa posvićenog zajednici, a nakon ovog u junu 2015 godine sa lansiranjem mjesečnog programa posvićenog kosovskim egipćanima "Spektri Egipćanin" (Egipćanski Spektar). RTK1 i dalje emituje sedmični 45-minutni program na romskom jeziku, kao i 15-minutnu emisiju vijesti.²⁰⁸ Ipak, RTK1 u cjelini još uvijek ne zadovoljava potrebe programa na jezicima zajednica, na primjer, program na bosanskom jeziku tek treba da počne. Zajednice su, međutim, zastupljene u upravnom odboru, sa svim članovima onih zajednica koje su i programski izostavljene.²⁰⁹ Privatni mediji također podržavaju program namijenjen zajednicama: privatne radio stanice Prizrena i Đakovice emitiraju programe namijenjene kosovskim Romima, Aškalijama i Egipćanima, a časopis o romskoj kulturi koji izdaje NVO objavljuje se na romskom i albanskom jeziku zahvaljujući međunarodnim sredstvima.²¹⁰

nevladina organizacija organizovala izložbu umjetničkih djela mladih kao dio "Nedjelje Roma" između 5 i 10. aprila, kao i zajednice kosovskih Roma u Dečanima, a obe opštine su organizovale okrugle stolove.

²⁰⁶ Imati na umu da se RTK2 prenosi samo putem kablovske mreže zbog nedostatka raspoloživih zemaljskih frekvencija na Kosovu. Osamdeset pet posto RTK2 emitovanja je na srpskom jeziku, dok je preostalih 15 posto izdvojeno za druge nealbanske/ srpske jezike.

²⁰⁷ Prije ovog novog razvoja, na ovaj zahtjev predstavnika kosovskih Egipćana i Aškalija nije bilo odgovora od 2012 godine (kao što je navedeno u trećem mišljenju, stranice 31-32).

²⁰⁸ Praćenje preduzeto od strane OSCE-a ukazuje na nedjeljni program sa početkom u 2011 godini, a dnevni sa početkom u 2013 godini.

²⁰⁹ Od 11 članova odbora RTK1, dva su rezervisana za predstavnike srba na Kosovu i drugo sjedište rezervirano za predstavnika druge nealbanske zajednice: U izvještajnom razdoblju ovo predstavljanje je bilo osigurano nealbanskim zajednicama.

²¹⁰ 'Romano Avazo' radio emisija na romskom jeziku u Prizrenu (od 2007 godine), i 'Prosperitet' u Đakovici. 'Yekhipe' (Union) časopis je objavljen od strane NVO Sakuntala, sa poslednjim brojem u maju 2015 koji je finansirala ambasada Holandije na Kosovu.

Međutim, praćenje preduzeto od strane OSCE-a i dalje ukazuje na etničke pristrasnosti u medijskom izvještavanju i njihovu sposobnost da ukažu na zabrinutost i probleme drugih zajednica. Takvo praćenje elektronskih i štampanih medija ukazuje na to da informacije koje se koriste za prijavu problema, posebno u odnosu na politička zbivanja i međuetničke incidente, i dalje često dolaze iz izvora jedne zajednice koje u mnogim slučajevima nisu potkrijepljene. Redovne aktivnosti nadgledanja koje je OSCE poduzeo identificirale su da izvještavanje medija o sigurnosnim incidentima često upućuje na nacionalnost potvrđenog ili navodnog počinioca, čak i kada incident nije etnički ili politički motivisan. Vijeće za štampu Kosova i dalje prima pritužbe o nezadovoljavajućim profesionalnim etičkim praksama tokom izvještajnog razdoblja.²¹¹ Osim toga, bez obzira na kodeks ponašanja elektronskih medija i mehanizme za izvršenje,²¹² OSCE u svom prikupljanju informacija bilježi da se ovaj mehanizam rijetko koristi, a online mediji, izvor značajnih potpirujućih izvještavanja, ostaju neuređeni iako je veliki broj novinskih i informativnih portala uključen u vijeće za štampu Kosova. OSCE je uočio nedovoljan napredak u uspostavljanju dvojezičkih medijskih kuća čime bi se doprijelo do šire publike.

Preostali izazovi

Napredak je postignut u emitovanju medija na jezicima zajednica i za zajednice, ali bi se to trebalo nastaviti. Potreba za aktivnostima kojima bi se osiguralo da međuetnički odnosi nisu oštećeni kroz neodgovorno izvještavanje, i dalje je izazov kojim tek treba da se bave kosovske institucije. Kosovski sistemi medijskih regulatornih i samoregulatornih agencija i procesi za praćenje i sankcionisanje profesionalnog ponašanja medija i dalje se trebaju ojačati, uključujući i online medije, a mediji na sjeveru Kosova tek treba da budu u potpunosti dovedeni u takve sisteme kroz profesionalna udruženja i tijela.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE

Kosovske institucije su u izvještajnom razdoblju i od prošlog izvještaja o procjeni prava zajednica, napravile neke pozitivne korake u promociji i zaštiti prava zajednica kao što je propisano u okvirnoj konvenciji, a sekcije iznad su naglasile takve korake pošto se odnose na svaku preporuku. Dodatni razvoj od posljednjeg izvještaja je osnivanje tehničke radne grupe za koordiniranje sprovođenja okvirne konvencije, koja se sastala jednom pod predsjedavanjem KDU-a, od prvobitne odluke u novembru 2014 godine²¹³. Za nadati se je da će se grupa sastajati češće, kao i da će KPZ igrati značajnu ulogu s obzirom na njihov mandat i fokus na zajednicama. U rezoluciji CM / Res / CMN (2014) 13, komitet ministara VE je također naglasio područja zabrinutosti, kroz dvanaest preporuka koje je ovaj izvještaj ocijenio, zaključujući da mnogi od ovih problema ostaju relevantni. Kosovske institucije trebaju postići dalji napredak kako bi se osiguralo da društvo i strukture odražavaju potrebe svih svojih zajednica i da promovišu toleranciju i mir.

OSCE-ov pregled navodi niz pozitivnih pomaka u odnosu na rješenja u problematičnim područjima, ne samo napredak na političkom dijalogu između Prištine i Beograda, već i u pogledu inicijativa na lokalnom nivou za promociju kulture i dijaloga i poboljšanje odnosa među zajednicama. Nedavni naponi MZP-a za rješavanje problematičnih povrataka i uključenje u regionalnu saradnju za trajna

²¹¹ Na Kosovu, samoregulacija medija je u nadležnosti vijeća za štampu Kosova, osnovanog 2005 godine za samoregulaciju štampanih medija. Iako je postignut napredak u primjeni profesionalnih standarda kroz mehanizme izvještavanja gdje sve osobe na Kosovu mogu podnijeti žalbu protiv netačnog izvještavanja od strane štampe, njegova uloga je ograničena na štampanim medijima koji su njegovi članovi, i tek se treba postići sveobuhvatno članstvo. Za više informacija o žalbama posebno, pogledajte: <http://presscouncil-ks.org/decisions/?lang=en>.

²¹² Nezavisna komisija za medije je nezavisna kosovska institucija odgovorna za regulaciju, upravljanje i nadzor nad emitovanjem frekvencijskog spektra, uključujući i pravila ponašanja; suočava se sa brojnim izazovima, uključujući i ograničeno osoblje za širi nadzor Kosova.

²¹³ Radna grupa je osnovana od strane ureda premijera odlukom 140/2014 datuma 10. novembra 2014 godine, s naknadnim izmjenama 10. marta 2015 godine, sa uključenjem tri dodatna institucionalna člana koje čine predstavnici: UDV (predsjedavajući), MZP, ured za poslove zajednica u uredu premijera, MONT, ministarstvo rada i socijalnog staranja, ministarstvo zdravlja, ministarstvo za evropske integracije, MUP, IOK, KPJ, MKOS i MALU.

rješenja za one raseljene sa Kosova su također spomenuti. Sloboda kretanja je poboljšana za kosovske Albance koji žive u opštinama na sjeveru, a ojačani su i generalni odgovori na sigurnost sve većim osuđivanjem incidenata, širem utvrđivanju i još uključenijem članstvom OVBZ i lokalnih odbora za javnu bezbjednost u velikom broju opština. Dostupnost ličnih karti na turskom i dokumenata o registraciji građana na bosanskom, turskom i srpskom jeziku na ćirilicom pismu predstavlja napredak u odnosu na pravo jezika, kao i sve veći angažman UPJ-a. Usvajanje zakonodavstva i osnivanje Vijeća u Prizrenu i Velikoj Hoči podržalo je zaštitu kulturne baštine. Veća dostupnost nastave na romskom jeziku u Prizrenu, i prošireni medijski programi na jezicima zajednica, predstavljaju odraz napretka.

Unatoč ovom napretku, preostaju mnogi izazovi koji zahtjevaju posvećeno djelovanje kosovskih institucija, a treba naglasiti da mnoge od preporuka u nastavku odražavaju one iz prošlog izvještaja o procjeni prava zajednica, objavljenog prije tri godine. Napori da se promovira dijalog, pomirenje, tolerancija i različitosti su i dalje slabi, stihijski i uglavnom su vođeni od strane donatora. Uporni bezbjednosni incidenti koji su upereni protiv nealbanskih zajednica, posebno protiv povratnika, i dalje utječu na percepciju zajednica o bezbjednosti. Značajan broj incidenata usmjerenih na objekte vjerske i kulturne baštine zajednica i dalje podriva odnose između zajednica, čak i ako nisu svi zločini nužno iz mržnje ili etnički motivirani. Medijsko izvještavanje je i dalje pristrasno, sa neadekvatnim emitovanjem višejezičnog i multikulturalnog sadržaja. Kontinuirani rad dva odvojena sistema obrazovanja i ograničene mogućnosti za učenje jezika ili kultura drugih zajednica održava podjelu među budućim generacijama. Jezičke prepreke također utiču na pristup pravosuđu, koje je često ograničeno kada je riječ o zajednicama, posebno s obzirom na nedostatak usluga pravne pomoći, i neriješena imovinska pitanja koja i dalje sa sobom nose niz problema, uključujući i za raseljena lica. Nealbanske zajednice su i dalje nedovoljno zastupljene u civilnoj službi i suočavaju se sa preprekama u zapošljavanju i poteškoćama u pristupu uslugama. Među onima koji su najviše pogođeni u ovoj oblasti su kosovski Romi, Aškalije i Egipćani, gdje su slabo institucionalno vođstvo i koordinacija doveli do neispunjavanja važnih političkih obaveza. IOK treba odgovarajuće osoblje i finansijska sredstva ukoliko treba biti u stanju sprovesti svoje odgovornosti u borbi protiv diskriminacije, uključujući i podizanje javne svijesti. Konačno, broćano manje zajednice su i dalje nedovoljno zastupljene u mehanizmima za zaštitu na lokalnom nivou, i mjesta u skupštini Kosova tek se trebaju rezervirati za zajednice kosovskih Hrvata i kosovskih Crnogoraca. U nastavku slijedi niz preporuka koje su ciljano namijenjene kosovskim institucijama.

Svim relevantnim kosovskim institucijama

- Poduzeti pozitivne korake kako bi se premostile podjele između zajednica i promoviralo pomirenje na centralnom i lokalnom nivou, uključujući između prijemnih i povratničkih zajednica. Koraci trebaju uključivati napore da se reguliše tolerancija i izgradnja odnosa između zajednica kroz obrazovni sistem, a da se za izgradnju kapaciteta ključnih aktera podrži dijalog između zajednica, uključujući i ZGZ i ZPSOZ.
- Poduzeti korake za rješavanje pristrasnog i jednostranog izvještavanja kroz osposobljavanje novinara i kroz bolju regulaciju, uključujući i online medije.
- Povećati kapacitete i resurse IOK-a radi efikasnog ispunjavanja odgovornosti za borbu protiv diskriminacije, uključujući zapošljavanje i obuku osoblja.
- Osigurati da je nova politika za integraciju Kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana razvijena na temelju istinske konsultacije, pravilno finansirana, i da predviđa značajno poboljšanu institucionalnu koordinaciju i odgovornost struktura koje uključuju pripadnike sve tri zajednice.
- Preduzeti strateške i sveobuhvatne mjere za poboljšanje ljudskih kapaciteta za usklađenost i kvalitete u zvaničnom prijevodu, uključujući studije, programe obuke i certifikaciju za lingviste, uključujući pravnu ekspertizu.
- Zaštititi imovinska prava raseljenih lica stavljajući kao prioritet neriješene sporne predmete, sprovođenje odluka, i osiguravanje da informacija o legalizaciji i eksproprijaciji procedura

dosegne one koji su pogođeni. Osim toga, izmjeniti i dopuniti zakon za rješavanje problema akumuliranih poreza na imovinu za vlasnike koji nemaju pristup na svoja imanja, i uvesti efikasne mehanizme i procedure o dodjeli zemljišta za povratnike.

- Osigurati da su zajednice u brojčanoj manjini na opštinskom nivou zastupljene u specifičnim opštinskim mehanizmima zaštite zajednica, i da dobiju potrebne resurse i smjernice za efikasnije obavljanje svojih dužnosti.
- Ojačati reagovanje na bespravne gradnje i aktivnosti u SZZ rješavanjem praznina u pravnom i političkom okviru, i pružanjem jasnih smjernica nadležnim institucijama i inspekcijama u odnosu na njihove nadležnosti u vezi SZZ.

Ministarstvu za zajednice i povratak

- Razviti sveobuhvatan pravni okvir za raseljena lica, i standardizirati procese i mehanizme kako bi se pomoglo održivom povratku, uključujući i centralnu bazu podataka.
- Poboľjšati koordinaciju s institucijama na centralnom i lokalnom nivou, i sa relevantnim institucijama u regiji, kako bi se potpomoglo pronalaženje trajnih rješenja za raseljene osobe.

Ministarstvu pravde, Vijeću tužilaca Kosova i Sudskom vijeću Kosova

- Adresirati razlike u pristupu pravosuđu između kosovskih Albanaca i nealbanskih zajednica kroz između ostalog, povećanje broja nealbanskih advokata.
- Podizanje svijesti nealbanskih zajednica o njihovim zakonskim pravima i osigurati da se odgovarajuća finansijska sredstva dodjeljuju za usluge pravne pomoći.
- Osigurati da su krivični predmeti istraženi i procesuirani brzo i efikasno, da potencijalni zločini iz mržnje dobiju prioritetnu pažnju, i osigurati da sva preostala imovinska pitanja u vezi sa konfliktom budu sprovedena i rješena.

Policiji Kosova

- Poboľjšati reakcije na zločine iz mržnje, koristiti pristup koji je više orijentiran prema žrtvi, i ojačati praćenje i analizu slučajeva potencijalno motivisanih prema religiji, rasi, etničkoj pripadnosti i jeziku, uključujući i proširenje postojeće baze podataka PK.
- Pojačati napore za zapošljavanje i obučavanje policijskih službenika iz svih zajednica, i prioritet staviti na napore policije u područjima u kojima su nealbanske ili zajednice povratnika posebno ranjive i gdje su imali stalnih sigurnosnih problema.

Ministarstvu obrazovanja, nauke i tehnologije

- Preduzeti korake ka pružanju svim učenicima na Kosovu integrisani nastavni plan i program, uključujući nastavu na srpskom jeziku i module koji podržavaju očuvanje identiteta, jezika i kulture a koji su razvijeni u konsultaciji sa zajednicama.
- Pružiti mogućnosti svim zajednicama da nauče oba službena jezika na Kosovu, uključujući razvoj nastavnog plana i programa za učenje srpskog kao nematrnjeg jezika, i usavršavanje nastavnika za učenje albanskog kao nematrnjeg jezika.
- Razviti obuku za nastavnike romskog jezika i osigurati da su na raspolaganju udžbenici na bosanskom i turskom jeziku, posebno za učenika viših srednjih škola.
- Razviti rješenja ili mehanizme za prevazilaženje obrazovnih problema koji utiču na prava zajednica, uključujući i priznavanje diploma i zajedničko korišćenje školskih objekata.
- Pojačati aktivnosti povodom napuštanja i neupisivanja u školu, i poduzeti posebne napore za pružanje odgovora na potrebe učenika iz redova kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana kroz institucionalizaciju centara za učenje i posrednika.

Ministarstvu za rad i socijalno staranje

- Lansiranje ciljanih programa i politike zapošljavanja muškaraca i žena iz nealbanskih zajednica, posebno obrađujući pažnju na potrebe zajednica kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana.

Ministarstvu kulture, sporta i omladine

- Blisko se konsultovati sa svim zajednicama u izradi zakona o kulturnoj baštini.
- Rad sa opštinama na uspostavi standarda i transparentnih mehanizama raspodjele finansijskih fondova i osigurati podjednake mogućnosti nealbanskim zajednicama za promoviranje njihove kulture i baštine.

Povjereniku za jezike

- Podići svijest o obavezama institucija i o jezičkim pravima zajednica.
- Pokrenuti i promovirati međuinstitucionalne reforme za rješavanje ključnih i rastućih praznina u jezičkim kapacitetima i uslugama, uključujući i pravosudni sistem.

Radio televiziji Kosova

- Povećati višejezične i multikulturalne programe, uključujući i dodjelu dovoljne minutaže zajednicama u brojčanoj manjini.

Opštinama

- Uspostaviti redovne prakse za opštinske čelnike i OVBZ, uključujući potpunu zastupljenost zajednica u vijećima, redovne naknade za članove, i javne osude međuetničkih incidenata koji dotiču pogođene zajednice i većinsko stanovništvo.
- Tamo gdje su identifikovane tenzije između zajednica ili su te tenzije u razvoju, ili gdje utiču na ugrožene zajednice, kao što su povratnici, poduzeti povećanu i proaktivnu komunikaciju na terenu i sa zajednicama, uključujući komunikaciju i kroz angažman ključnih službenika (kao što su ZGZ ili ZPSOZ) na podržavanju poboljšanog odnosa između zajednica.
- Unaprijediti rad OKZP i OZ na terenu, procjenu potreba, kao i identifikaciju i sprovođenje projekata koji koriste zajednicama i povratnicima.